

10

MAANDBLAD VAN DE BOND BETER LEEFMILIEU - 7de jaargang - okt. 1987

MILIEURAMA

EDITORIAAL	2
Dag trein, tram en bus	3
Runderen spuitbil	9
FLITSEN	13
FRONTLIJN	14
Het vuil achter het ijzeren gordijn	16
WET & PERS	20
EUROPA	22
De natuur is overal	23
BERICHTEN	27
PUBLIKATIES	31
PUZZELEN	34
KALENDER & KOLOFON	36

editoriaal

LUXEMBURGSTRAAT 20

De Bond is verhuisd. Het is met een zucht van opluchting dat ik dit kan neerschrijven na ze-
nuwslopende dagen van inpakken, uitpakken, meub-
lailair, dozen en allerhande versjouwten, adreswij-
zigingen versturen, ... noem maar op. We komen
stilaan "op ons effen" en zijn voortaan voluit be-
reikbaar op ons nieuwe adres en nieuw telefoon-
nummer: Luxemburgstraat 20, 1040 Brussel, tel.
02/514 06 38 en 02/514 05 00.

Door deze omstandigheden- voor een stuk onze
eigen schuld, voor een groot deel buiten onze wil
om - zijn we enige dagen moeilijk bereikbaar ge-
weest en ik neem aan dat verschillende mensen
zich hieraan wel geërgerd zullen hebben. Onze
verontschuldigen daarvoor. Mogen wij ook enig
begrip van uw kant vragen mocht in de toekomst
blijken dat een en ander nog wat olie dient toege-
diend te krijgen om gesmeerd te lopen. De bedoe-
ling van onze verhuis is dat, naast het feit dat
de Bond noodgedwongen andere behuizing moest
zoeken wegens het feit dat het oude pand aan de
Aarlenstraat 25 verkocht werd, wij ook aan het
publiek een betere service wensen te verlenen. We
beschikken voortaan over een goed ingerichte ver-
gaderzaal en eerstdaags hopen wij u te kunnen
ontvangen in een behoorlijk ingerichte en gemo-
derniseerde bibliotheek. Daar kan u terecht voor
alle milieu-informatie die u zoekt of die u ons
vraagt voor u op te zoeken. Een betere behuizing
dus, om u beter te kunnen dienen. Wij maken er
werk van. Het dient tot slot nog gezegd - maar
ik denk dat dit nog vrij overbodig is - het huis
aan de Luxemburgstraat 20 is een open milieuhuis
waar naast de BBL het Europees Milieubureau en
de Waalse kollega's gehuisvest zijn.

De deuren (met automatische trekkers) op de 2de
verdieping staan open voor u. Om het met de re-
klameclip van de Zoo te zeggen: "kom nog eens
af, er is zoveel te beleven bij de Bond Beter
Leefmilieu".

Dirk Van Melkebeke

DAG TREIN, TRAM EN BUS

Vanaf mei 1988 dreigen talrijke spoorlijnen en stopplaatsen te verdwijnen. De betonlobby eist méér geld voor bijkomende rijstroken en nieuwe snelwegen. Het aantal verkeersdoden neemt alsmaar toe. Het aantal trein-, tram- en busreizigers neemt alsmaar af. Het zijn stuk voor stuk onheilspellende berichten die bij velen de indruk wekken dat de tijd van het openbaar vervoer definitief voorbij zou zijn. Na vijf jaar De Croo op Verkeerswezen is de modale Belg immers gewend geraakt aan de permanente stemmingmakerij over de "tekorten" van trein, tram en bus. Over een aantal achterliggende oorzaken van de problemen bij het openbaar vervoer, het standpunt van de Bond van Trein-, Tram- en Busgebruikers (BTTB) handelt dit artikel. Tevens geeft het een alternatief mobiliteitsscenario weer, met vooral aandacht voor de financiering. Volledigheid werd niet nagestreefd. Wat b.v. de TGV betreft, kan worden verwezen naar het dossier in Milieurama 1986/6. Het feit dat onderstaande bijdrage de centralistisch-unitaristische groep van de Verkeersminister op het openbaar vervoer niet expliciet vermeldt, de invloed van vakbonden, bevoegdheid, opsplitsing, en politisering niet ontleedt berust op een bewuste keuze en niet op onderschatting van het belang ervan.

Voor brede bevolkingslagen heeft het openbaar vervoer afgedaan. "Zonder auto ben je geen volwaardig mens meer", aldus een automobilistenklub. Voor Verkeersminister De Croo maakt voorziening van openbaar vervoer deel uit van de "maatschappelijke generositeit". Het is er voor wie geen geld heeft om auto te rijden. De burger wordt minder dan ooit gestimuleerd om komplementair te denken en te handelen en selectief een keuze te maken tussen auto- of openbaar vervoergebruik vooraleer een verplaatsing aan te vatten.

De gevolgen van de massale privé-motorisatie worden met de dag duidelijker, maar tegelijkertijd gemakshalve "vergeten", geminimaliseerd of berustend aanvaard:

- het aantal doden en gewonden bij verkeersongevallen neemt toe;

- de milieuverstoring door het massale autogebruik manifesteert zich steeds meer in de vorm van lawaaihinder, ruimtebeslag, stank, enz.;

- de mobiliteit van de niet-autogebruikers wordt alsmaar beperkter, enz.

Minder in het oog springend, doch net zo reëel, zijn de fenomenale kosten van het veralgemeend autogebruik. Naargelang de bron variëren de cijfers:

- de afbetaling van investeringen voor wegeaanleg vergt buitensporige bedragen. De Croo heeft het over 550 miljard fr.;

- de milieukosten;

- de kost der verkeersongevallen belooft jaarlijks ca. 120 miljard fr., of 2,5% van het Bruto Nationaal Produkt. Uit Zwitsers onderzoek blijkt dat

ook het wegverkeer de kosten niet dekt. Ook het auto- en vrachtwagenverkeer in België vertoont "tekorten", zo mag worden aangenomen. Ondanks moraliserende boodschappen en waarschuwingen allerhande blijft het autobezit en het autogebruik toenemen, terwijl het openbaar vervoer, althans in België, steeds minder wordt gebruikt. De reiziger kiest het beste dat op de verkeersmarkt te vinden is, en steeds vaker blijkt autogebruik de aantrekkelijkste prijs-kwaliteit verhouding (voor het individu) te bieden.

WAAROM

Waarom neemt de modale Belg steeds minder de trein, tram of bus? Omdat het tariefsysteem van het openbaar vervoer veelal op het individu is afgestemd. Met 4 personen reizen kost 4 keer meer dan de prijs die 1 persoon betaalt. (In deze prijsverhouding is beweging gekomen sinds 1 mei 1987. De 'weekendtarieven' worden volgens de meermansformule berekend en geven de eerste reiziger 40% reductie; de 2de tot met 6de reiziger 60% reductie op een heen- en terugkaartje). Een auto gebruiken om 1 of 4 personen te vervoeren maakt in kostprijs geen verschil, zodat een gezin er dikwijls - op het eerste gezicht althans - voordeliger aan doet samen met de auto te reizen.

Omdat het aanbod dikwijls niet (meer) aan de vraag beantwoordt. Vele slaapsteden beschikken nauwelijks over openbaar vervoer, vele industriegebieden zijn enkel met de auto bereikbaar, grote attractiepolen zijn ver van een station verwijderd,

enz. De netstructuur heeft de wanordelijke ruimtelijke ontwikkeling niet eens gevolgd. Het vrijetijdsbestedingspatroon is ingrijpend gewijzigd: op vrijdag- en zaterdagavond bruist het uitgaansleven, maar openbaar vervoer na elfen mag je vergeten. Omdat het openbaar vervoer als produkt niet wordt aangeprezen, ook niet wanneer het kwalitatief hoogstaand is of in prijs konkurrentieel. De autosektor daarentegen kent het enorme belang van de publiciteit.

Omdat het komfortverschil tussen openbaar vervoer en privé-auto steeds groter wordt.

Omdat de informatie over trein, tram en bus ontoereikend of onbestaande is, zodat bij velen onwennigheid bestaat tegenover het gehele openbare vervoersysteem.

Omdat de opeenvolgende inkrimpingsgolven het lijnen- en rittenaanbod op vele plaatsen en uren zodanig hebben uitgedund dat het openbaar vervoer beneden de bruikbaarheidsdrempel is gevallen. Daarentegen groeit het aanbod aan wegen en parkeerplaatsen onophoudelijk. Als geheel komt het openbaar vervoer weinig klantgericht over. Het trendvolgend overheidsbeleid heeft geleid tot aanzwellende verkeersstromen die steden onleefbaar maken, de bevolkingsvlucht én suburbanisatie aanwakken en het openbaar vervoer voor een schier onmogelijke bedieningstaak stellen. Daarenboven is de onbelemmerde automobiliteit oorzaak van het niet meer behoorlijk functioneren van tram, bus en dienstverlenend verkeer, van achterstelling van zachte weggebruikers en van gedwongen auto-gebruik.

Inmiddels is België inzake ruimtelijke (wan)orde en openbare financiën in een impasse geraakt. Een uitweg wordt gezocht in "saneringen" bij voornamelijk het openbaar vervoer. Sinds de komst van De Croo op Verkeerswezen volgden tariefverhogingen, dienstinkrimpingen én... klänteeldaling elkaar op. De spektakulaire terugloop van het aantal reizigers in 1986 én de explosie van het auto-gebruik waren aanleiding tot een adempauze inzake tarieven: geen verhoging in 1987. Dit zal niet volstaan om een scheefgegroeide situatie te herstellen. Indien wij een zinniger, rationeler, vei-

De eigen trambaan voor de Gentse lijn 1 naar Wondelgem/Evergem werd aangelegd op gronden die eerst voor een stadssnelweg waren gereserveerd: een zeldzaam goed voorbeeld.

ANWB WENST INGREEP IN AUTOKOSTEN

De ANWB, de Nederlandse Automobilistenvereniging, is van mening dat de jaarbelasting op auto's moet worden afgeschaft en dat de belasting op benzine, diesel en LPG dient verhoogd. De ANWB vindt het ongewenst dat reizigers trein, tram of bus zouden laten staan ten gunste van de auto.

In eigen land werd aan de UFSIA door A. Van den Brempt een gelijkaardige stelling naar voren gebracht.

In mei 1987 spraken Bond Beter Leefmilieu, Langzaam Verkeer, BTTB én de Vlaamse Automobilistenbond zich - in principe - uit voor een 'varibiliseren' der verplaatsingskosten per auto.

WAT IS DE BTTB?

BTTB staat voor Bond van Trein-, Tram- en Busgebruikers, lid van de Bond Beter Leefmilieu. Deze onafhankelijke en pluralistische belangenvereniging is gevestigd in de Vaartstraat 124, 3000 Leuven. De BTTB ijvert voor een toekomstgericht openbaar vervoerbeleid en voor een veelvuldiger gebruik van trein, tram en bus. De vereniging geeft een toeristische informatiekraant uit ter gelegenheid van de 'trein-tram-bus-dag'.

Meer over de BTTB-werking verneemt u uit het ledenblad 'Mondig Mobiel' dat 4 x per jaar verschijnt en aandacht heeft voor vervoersaktualiteit, lokale activiteiten en belangrijke ontwikkelingen in de verkeers- en vervoerssektor. Lid worden (300 fr., rek nr. 001-1589789-35) van de BTTB geeft recht op een jaarabonnement, op de gratis toezending van de trein-tram-bus-dag-informatie, deelneming aan BTTB-activiteiten tegen verlaagd tarief en gratis raadpleging van BTTB-dokumentatie en diatheet.

Meer informatie: Joost Van Damme, tel. 016/23 94 65.

liger, minder duur en minder hinderlijk mobiliteitsgedrag willen, dan is een heuse beleidswijziging nodig.

HET ALTERNATIEVE BTTB-MOBILITEITSSCENARIO

De realisatie van om het even welk alternatief mobilisatiescenario zal veel politieke moed vergen. Het openbaar vervoer heeft de tijdsgeest niet mee, en heeft een jarenlange stemmingmakerij tegen. Het milieubewustzijn op verkeersvlak is vrij beperkt. Nochtans is enkel een sturend, voluntaristisch beleid bij machte een efficiënt antwoord te bieden op de prangende mobiliteitsvraagstukken. Het openbaar vervoer mag dan een 'nationale materie' zijn, het scheppen van randvoorwaarden voor een efficiënt functioneren ervan berust in grote mate ook op regionaal en lokaal vlak. De Bond van Trein-, Tram- en Busgebruikers (BTTB)

pretendeert niet een alomvattend en tot in details uitgewerkt mobiliteitsalternatief te presenteren, maar wenst de essentiële onderdelen ervan toe te lichten.

Vooreerst dient op vlak van **ruimtelijke ordening** een halt toegeroepen te worden aan de voortschrijdende verkavelingswoede. Stadsvernieuwing dient, ook in de begroting van de Vlaamse Gemeenschap, prioriteit te krijgen. Indien, daarentegen, de woonuitbreidingsgebieden worden vrij gegeven nog voor de gewone woongebieden zijn volgebouwd, dan zal dit onvermijdelijk verdere leegstand in de centrale stad bevorderen. De exploitatiebasis voor openbaar vervoer versmalt dan verder. BTTB staat dan ook een actief inbreidingsbeleid en een embargo op de woonuitbreidingsgebieden voor.

De **milieuvoordelen van het openbaar vervoer** dienen in klinkende munt omgezet. Tot nu toe was er geen verdeelsleutel om de milieukosten van het wegverkeer in de vervoerskosten tot uitdrukking te brengen. Daardoor bestaat er een ongelijke concurrentie tussen de verschillende verkeers- en vervoerssystemen, waarvan vooral de spoorwegen de dupe zijn. Recent Europees onderzoek geeft aan dat er argumenten zijn om de externe kosten van verkeersongevallen, files, luchtvervuiling en geluidsoverlast door te berekenen aan de gebruikers van de infrastructuur. Het uitgangspunt "de vervuiler betaalt" dient ook in de sektor verkeer en vervoer toegepast.

Wat het **aanbod aan openbaar vervoer** betreft, kan reeds op korte termijn een en ander gebeuren dat

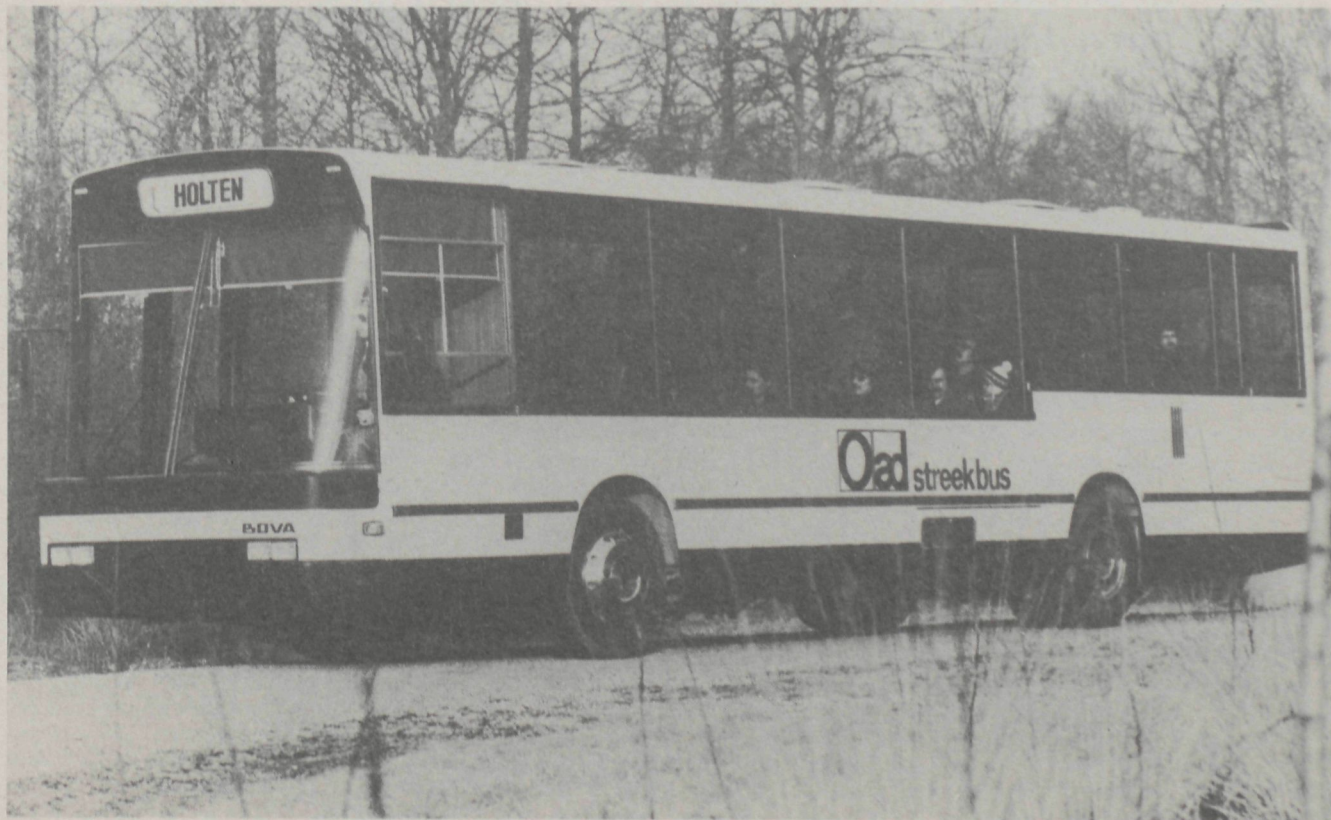
de kwaliteit opvijzelt. Zo kan - bij gelijkblijvende middelen - een **optimaler treinaanbod** ontstaan. Zo stelt de BTTB o.m. een versnelde IC-verbinding vanuit West-Vlaanderen én Limburg met Brussel voor. Ook kan er een overstapvrije verbinding Antwerpen-Luik komen, over Hasselt en Tongeren. De IR-treinen worden aantrekkelijker mits enkele zorgvuldig uitgekozen nieuwe stops. Zo zou de IR Lokeren-Brussel ook kunnen stoppen te Bockstael voor een vlotte overstap op de metro, o.m. richting Heizel. Tenslotte pleit de BTTB ook voor de heropening van de in juni '84 ten onrechte afgeschafte stopplaatsen, o.m. tussen Antwerpen en Boom. Een gedetailleerd voorstel werd aan de NMBS en de voogdijminister overgemaakt.

Het **kwaliteitspeil van tram en bus** kan fors verbeteren door het toekennen van effectieve voorrang middels toepassingen van doorstromingstechnieken: afstandsbediening verkeerslichten, massale invoering van vrije beddingen, enz. Opvallend is dat vele gemeenten deze faciliteiten weigeren om lokale belangen niet voor het hoofd te stoten. Vreemd is dat De Croo het bijzondere machtenbesluit nr. 140, dat de mogelijkheid geeft deze prioriteit voor gelijkgronds openbaar vervoer op te leggen aan onwillige gemeentebesturen, niet gebruikt...

MORATORIUM

In afwachting van een beleidsplan om milieuvriendelijk en duurzaam met files (en hun oorzaken) af te rekenen, vraagt de BTTB samen met de

Openbaar vervoer moet goed ogen: met vuile, versleten (Belgische) bussen spreek je geen automobilist aan.

De nieuwe Beneluxtrain: eindelijk comfortabeler sporen dan rijden met de eigen auto.

Vlaamse Automobilistenbond, de Bond Beter Leefmilieu en Langzaam Verkeer, een moratorium op de grootschalige, bijkomende weginfrastrukturaanleg. Dit houdt o.m. in dat de BTTB het forceren van beslissingen om nieuwe wegen aan te leggen van de hand wijst én aandringt op het uitwerken van milieuvriendelijke alternatieven.

Samen met de Vlaamse Automobilistenbond meent de BTTB dat, in de verschillende scenario's voor **half lange termijn**, een toename van de overheidsinvesteringen in mobiliteit onvermijdelijk is. Beide verenigingen pleiten voor een scenario met een **sterk aksent op investeringen in gemeenschappelijk vervoer**. Deze investeringen dienen dan wel intelligent te gebeuren. De NMBS mag niet langer worden misbruikt om aan sommige industrietakken niet-noodzakelijke bestellingen te waarborgen. Voor de BTTB moeten de investeringen bij het spoor gericht zijn op een uitbreiding van de capaciteit enerzijds; een betere ontsluiting van potentieel interessante gewesten en plaatsen anderzijds. Konkreet zou het aanleggen van bijkomende sporen (naast de bestaande) in de omgeving van Brussel toelaten om voorstadstreinen gescheiden te houden van b.v. het IC-verkeer, zodat de treinenloop regelmatig kan worden, én de frekwentie naar omhoog kan. Het doortrekken van de spoorlijn tot b.v. Maasmechelen, de heropening van het baanvak Herentals-Aarschot, een aansluiting van Zaven-

tem-luchthaven op het IC-net. Dit zijn onzes inziens enkele voorbeelden van zinvolle investeringen om het treinklimateel te vergroten. Nader onderzoek moet toelaten een prioriteitenlijst op te stellen.

Ook wat **stads- en streekvervoer** betreft is rationelere uitbating mogelijk: vertramming en inzet van gekoppelde en/of gelede voertuigen laten toe grotere vervoerstromen te verwerken. De integratie van overlappende stads- en streeklijnen laat toe de 'uitgespaarde' middelen te besteden aan versterking van het aanbod en/of in kwaliteitsverbetering. Een voor de hand liggende voorafgaande voorwaarde is de opsplitsing van de nationale streekvervoerder NMVB in kleinere eenheden die, samen met de bestaande stadsvervoerbedrijven, telkens een regionale maatschappij voor tram- en busvervoer zouden gaan vormen. Vanzelfsprekend dienen het tariefniveau, het informatiebeleid e.d. aan 'nationale' criteria te beantwoorden, maar voor de toekenning van subsidies zouden de gepresteerde resultaten ook in rekening worden gebracht.

De metrobouw heeft reeds ruim 100 miljard fr. opgeslorpt en resulteert in verlies aan klimateel en ondraaglijke exploitatielasten (voor de bemanning van de metrostations b.v.). Tegelijkertijd werd het autoverkeer gemakkelijker gemaakt. Op de afwerking van de tramtunnel onder de Schelde te

Antwerpen na, dienen de lopende (pre)metroprojecten dan ook ten laste van de begroting van het ministerie van Openbare Werken te worden ingeschreven als een 'uitdovend programma'. De vrijkomende middelen bij Verkeerswezen kunnen besteed worden aan kwaliteitsverbetering. De gebruiker reageert zeer gevoelig op veranderingen in prijs (motorbrandstof) en tarief (openbaar vervoer). **De overheid heeft de prijs/tariefverhouding in handen** en kan dus b.v. de aangroei van personenverkeer tijdens de spitsuren tegengaan door de verplaatsingskost voor autogebruik te variabeliseren, en door de werkelijke kost van het parkeren aan te rekenen (zie kaderstukje ANWB). Bevordering van het openbaar vervoer vergt (inhaal)investeringen en extra-kredieten. Deze extra-middelen zouden b.v. kunnen komen uit een 'milieu-infrastructuurfonds'. Dit zou gespijsd worden door de veroorzakers van de te compenseren effecten: de brandstofgebruikers in het wegverkeer.

In fasen kan men dan komen tot een benzine- en dieselprijs die de automobilist reeds voorheen bereid bleek te betalen. De kwaliteitsverbetering van het stadsvervoer kan ook, voor een deel, worden gefinancierd door overal de werkelijke parkeer kost aan te rekenen aan de gebruiker. De parkeer kost enkel in de centra aanrekenen zou de stadsvlucht enkel maar aanwakkeren. Het systeem moet dan zo werken dat, hoe minder parkeerplaatsen er zijn, hoe meer de gemeente kan putten uit het milieu-infrastructuurfonds om het lokaal openbaar vervoer te verbeteren en de beschikbare verkeersruimte te herverdelen ten gunste van bewoners, zacht verkeer, openbaar vervoer en noodzakelijk dienstverlenend verkeer.

Ook de bedrijven die de vruchten plukken van de ter beschikking gestelde openbaar vervoerinfrastructuur kunnen aangesproken worden om te voorzien in een deel van de financiering b.v. lokaal vervoer. In Frankrijk bestaat de zgn. 'versement transports' (dit is een gemeentelijke belasting op de bedrijfomzet die aangewend wordt voor de uitbouw van het openbaar vervoer).

BETERE SPOORWEGEN = BETER LEEFMILIEU

Voor de zomervakantie probeerden langs de snelwegen aangebrachte affiches ons te overtuigen dat "goede wegen (nodig zouden zijn) voor een beter leefmilieu". Deze afficheslag is een onderdeel van een subtiele campagne die tot doel heeft de bevolking te overtuigen van de "noodzaak" om de aanzwellende files te bezweren door nog eens nieuwe wegen aan te leggen. In dit verband is het nog onduidelijk op welke begrotingspost van Openbare Werken de beoogde opbrengst van het autosnelwegenvignet (3,1 miljard fr. in 1988) zou worden gestort: voor onderhoud van de bestaande wegen en/of voor nieuwe investeringen? In elk geval dreigt de vignetopbrengst extra-middelen voor het wegverkeer op te leveren, terwijl daarentegen voor het openbaar vervoer steeds minder geïnvesteerd wordt én de aksijnsverhoging op olieprodukten wegverkeer naar 1990 en het Europese niveau werd uitgesteld. Van variabelisering en dus selectiever autogebruik is nog steeds geen sprake.

Vanzelfsprekend kan dergelijk beleid enkel leiden tot nog méér autogebruik en méér vervuiling. BTTB stelt daar tegenover dat het spoor een milieuvriendelijk file-alternatief kan bieden. Vooraf kiezen voor een sturend mobiliteitsbeleid dat auto en openbaar vervoer als komplementaire systemen beschouwt, is dan wel noodzakelijk. Het lijkt er evenwel op dat het beleid van Verkeerswezen deze globale aanpak mist. De komst van de TGV wordt als geïsoleerde ingreep benaderd. De inplanting van een automatische metro te Luik heeft niets met lokale behoeftes, maar alles met industriële lobbyng en (illusoire) exportmogelijkheden te maken. Zolang het beleid van de Verkeersminister meer bepaald wordt door dergelijke invloeden en overwegingen dan door milieu- en gebruikersbelangen, zal een konsekwent sturend investeringsbeleid voor trein, tram en bus achterwege blijven.

Voor de BTTB is het duidelijk dat de aanhoudende inkrimpingen de uitgangspositie van het openbaar vervoer verslechteren. Het is vijf voor twaalf. Men moet vermijden dat de mobiliteit in Vlaanderen - op een restpubliek van "vervoersarmen" na - enkel nog op het massale gebruik van de individuele auto zou berusten.

Om deze reden is de BTTB van oordeel dat de terechte beroering rond de TGV dringend dient verruimd te worden tot een brede maatschappelijke discussie ten gunste van betere spoorwegen en een beter leefmilieu.

Luc Desmedt (BTTB)

ADVERTENTIE

reiziger aller lijnen verenig U !

De Bond van Trein-Tram-en Busgebruikers ijvert voor de rechtmatige belangen van de openbaar vervoer-reizigers en voor een stimulering van het openbaar vervoergebruik.

De magere jaren voor het openbaar vervoer, met hogere tarieven, lagere frequentie, minder lijnen en minder stations- maken een sterke reizigersvereniging meer dan ooit noodzakelijk.

Kiezen voor openbaar vervoer betekent ook kiezen voor een milieuvriendelijker verkeers- en vervoerssysteem. Beter openbaar vervoer impliceert minder milieuhinder, minder files, minder verkeersongevallen en minder natuur- en landbouwgebieden vretende snelwegen.

Vul daarom vandaag nog onderstaande bon in en stuur hem ons toe.

Meteen ben je lid van de BTTB en geabonneerd op "Mondig Mobiel", het BTTB-ledenblad.

**mondig
mobiel**

0 Graag vrijblijvend een proefnummer

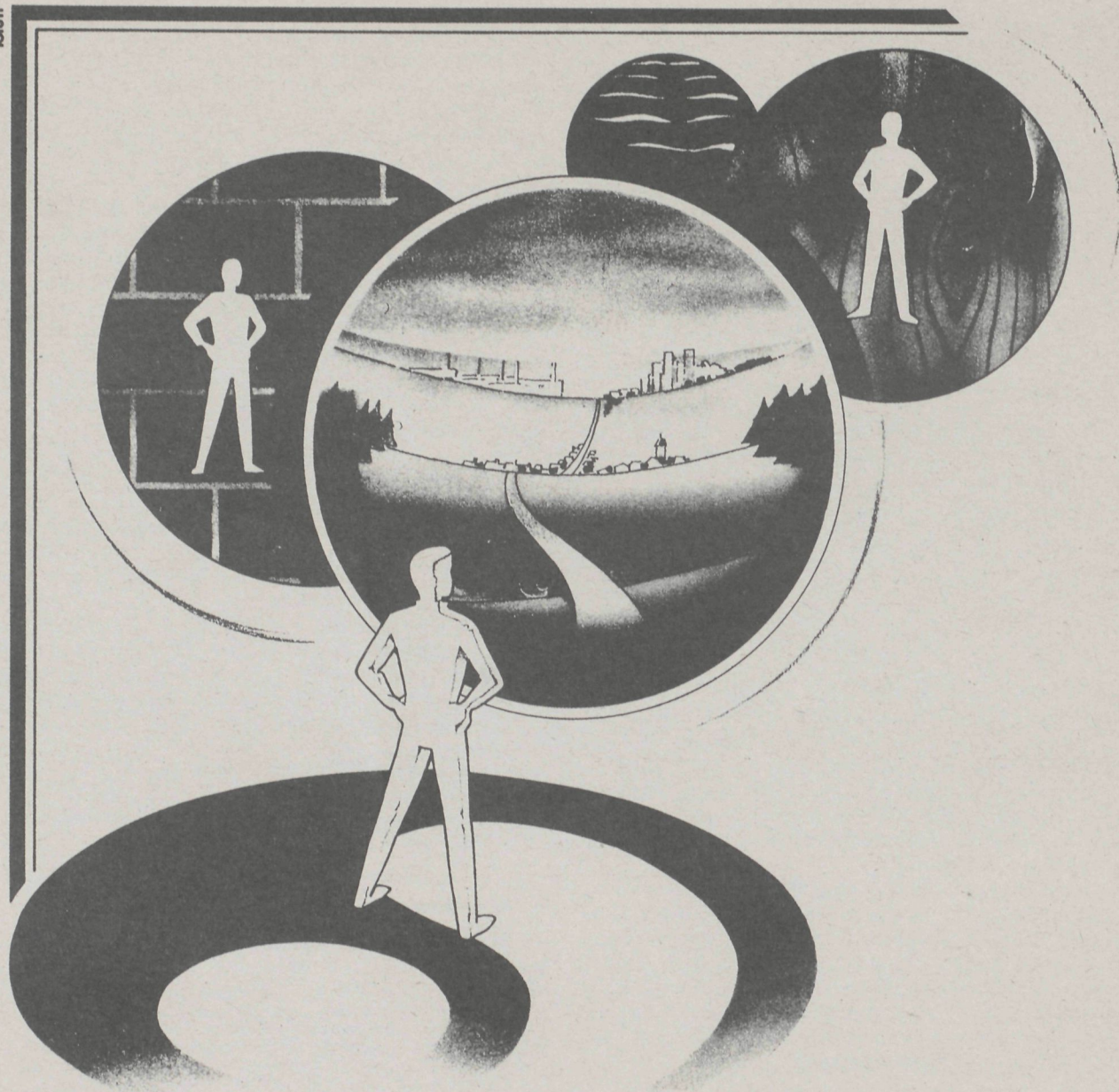
0 Ja, ik word lid van de BTTB en wens een
jaarabonnement (4 nrs.) op "Mondig Mobiel"
en start 300,-fr op reknr. 001-1589789-35

NAAM

ADRES

DATUM.....Handtekening.....

Terug te zenden naar : BTTB, Vaartstraat 124, 3000 Leuven

**VOOR
DE NATIONALE
LOTERIJ
IS HET
LEEFMILIEU
BELANGRIJK.**

RUNDEREN SPUITBIL

Dat hormonen en antibiotika op grote schaal in de Belgische en Europese vetmesterij gebruikt worden is voor alle insiders duidelijk. Alleen de Belgische autoriteiten schijnen zich van geen kwaad bewust te zijn. Recente gegevens zijn niet beschikbaar, maar dr. Pottie van het Instituut voor Hygiëne en Epidemiologie te Brussel schatte het hormonengebruik in 1980 op 90% van de kalveren, 80% van de runderen en 50% van de varkens. En niets wijst erop dat deze cijfers momenteel niet meer geldig zouden zijn. Voorstanders van het gebruik van hormonen in de veeteelt proberen de hele zaak toe te splitsen op de zgn. 'natuurlijke' hormonen. De praktijk wijst echter uit dat het niet deze natuurlijke maar vooral de synthetische hormonen zijn die alleen of in combinatie met de natuurlijke hormonen op grote schaal gebruikt worden (zie tabel 1). Onderzoek in Nederland (van 1983 tot 1985) wees uit dat het (semi)-synthetische nortestosteron in 84% van de gevallen gebruikt wordt terwijl het gevaarlijke diethylstilbestrol en dienestrol toch nog steeds goed zijn voor respectievelijk 2 en 3% van de gebruikte produkten. In België zullen de cijfers wellicht niet veel anders liggen.

Tabel 1: Soorten hormonen

1. Geslachtshormonen of anabolika (effekt op de vleesaanzet)
 - 1.1. endogene (=lichaamseigen of 'natuurlijk')
 - b.v. 17/3 B-oestradiol (vrouwelijk hormoon)
 - testosteron (mannelijk hormoon)
 - progesteron (zwangerschapshormoon)
 - 1.2. exogene (=lichaamsvreemd of synthetisch)

semisynthetische	synthetische
b.v. nortestosteron	b.v. zeranol
	(mycotoxinederivaat)
tremblone	diethylstilbestrol (DES)
medroxyprogesteron	dienestrol
ethenylloestradiol	hexestrol - stilloen-derivaten
2. Groeihormonen (=somatotropine)
 - effekt op de groei, maar vooral op de melkproduktie (tot 40% verhoging)
 - worden geproduceerd d.m.v. rekombinant DNA technieken
 - pas tegen jaren 1990 op markt verwacht
3. Bijnierschors-hormonen of kortikosteroïden
 - effekt op lichaamsvet, dat wordt omgezet in water
 - worden meer en meer gebruikt in combinatie met anabolika
4. Antihormonen
 - veroorzaken een verhoogde waterretentie (bedrog!)
 - b.v. schildklierremmende stoffen: methylthiouracyl

HORMONEN

Laten we de argumenten van de voorstanders van het gebruik van (natuurlijke) hormonen even op een rijtje zetten en proberen een aantal mythes te doorprikken.

1) Het gebruik van hormonen zou een economische noodzaak zijn voor de producent.

Het is juist dat de veehouder een winstgevende zaak doet wanneer hij zijn dieren met hormonen behandelt. Gemiddeld genomen geven hormonen een verbetering van de dagelijkse groei met 10% en daalt het aantal kg voeder per kg gewichtstoename met 10 à 15%. Mikro-economisch gezien is dit dus zeker een interessante zaak voor de producent. In 1984 moest het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw (EOGFL) 818 miljoen Ecu uittrekken voor de stockage van rundsvlees. Op 31 oktober 1985 bedroegen de stocks 742.029 ton. Uiteraard valt dit alles ten laste van de Europese belastingbetaler. Het mooiste bewijs voor de stelling dat de hormonen economisch gezien niet

gewenst zijn, werd geleverd door de Europese Raad van ministers toen ze op zuiver economische gronden beslisten dat alle hormonen vanaf 1 januari 1988 in Europa verboden zijn.

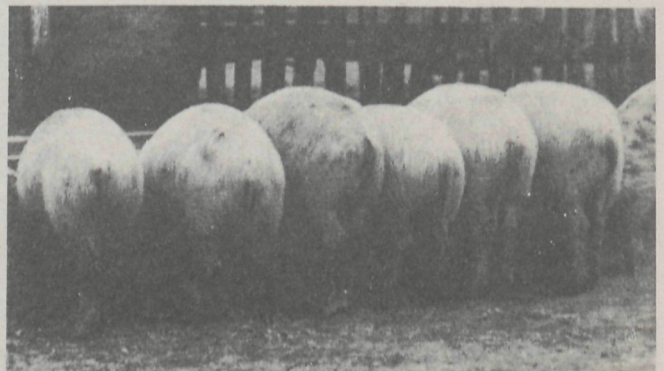
De bewering dat het gebruik van hormonen een oplossing zou kunnen betekenen voor het wereldvoedselprobleem is ook een fabeltje. Hormonen zijn immers pas efficiënt als de dieren een evenwichtig en eiwitrijk dieet krijgen, wat in de Derde Wereld meestal niet het geval is.

2) Het gebruik van natuurlijke hormonen zou veilig zijn voor de konsument.

Dat de endogene hormonen bij hoge dosissen karcinogeen zijn, wordt door iedereen aanvaard (zie tabel 2). Dat ze bij fysiologisch normale concentraties niet kankerverwekkend zijn, is uiteraard ook zeer waarschijnlijk. De vraag, waarop momenteel nog geen exakt antwoord bestaat, luidt echter: vanaf welke doses worden deze 'natuurlijke' hormonen wel schadelijk? Het is zeer belangrijk om deze dosis te kennen, omdat iedereen weet dat voorgeschreven doses en wachttijden toch niet gerespecteerd worden en hogere residus dus zeker niet uitzonderlijk zullen zijn bij toelating van de 'natuurlijke' hormonen. Auteurs zoals Lijnski en Zeiger vinden dan ook dat geen enkele potentieel kankerverwekkende stof als veilig kan beschouwd worden, zolang het mechanisme van het ontstaan van kanker niet bekend is. Bovendien zijn er zeer weinig gegevens bekend over de chronische toxiciteit na langdurige opname van hormonen-behandeld vlees. Ons standpunt is: zolang niet zwart op wit bewezen is dat de (natuurlijke) hormonen onschadelijk zijn, is het onverantwoord deze op grote schaal te gebruiken. Hierbij moet opgemerkt worden dat men ook wel te vlug is geweest om DES en sommige antibiotika in veevoeder toe te laten (zoals carbadox), waarvan achteraf bewezen is dat ze karcinogeen zijn.

3) De controle op 'natuurlijke' hormonen zou niet mogelijk zijn.

Eerst en vooral is dit niet korrekt. Bij jonge dieren en meer specifiek bij kalveren, waar het hormonen-gebruik het hoogst is, kunnen de zgn. natuurlijke hormonen wel opgespoord worden d.m.v. de histologische methode. Wel is het zo dat met deze techniek geen onderscheid kan gemaakt worden tussen natuurlijke en synthetische hormonen, maar dat is gezien de Europese richtlijn die een totaalverbod

Tabel 2: Toxikologische evaluatie van enkele hormonen

	endogene hormonen	DES	trembolone	zeranol
voortplanting	+	+	+	+
endokrien systeem	+	+	+	+
teratogeen (x)	+	+	?	-
mutageen	-	±	?	-
karcinogeen	+	+	?	?
	(no effect-level?)			

(x) veroorzaakt afwijkingen van de foetus

van alle hormonen inhoudt absoluut niet nodig. De redenering van de voorstanders van hormonegebruik dat het toelaten van de lichaamseigen hormonen het gebruik van de synthetische zou uitschakelen is gewoon larie. De synthetische hormonen zijn namelijk goedkoper én efficiënter en de praktijk bewijst trouwens dat ze nog steeds het meest gebruikt worden.

4) Hormonen zouden de kwaliteit van het vlees verbeteren.

Ook deze mythe moet doorprikt worden. In een analyse van meer dan 60 studies over de relatie tussen hormonegebruik en vleeskwaliteit werd immers aangetoond dat er geen duidelijke effecten zijn op textuur, smaak en sappigheid van het vlees. Wat betreft het hoger vochtverlies na braden of koken van hormonenbehandeld vlees zijn de resultaten van wetenschappelijke proeven kontradictorisch.

Als besluit kan gesteld worden dat een eventuele toelating van de endogene hormonen in de vetmestrij geen enkele verbetering met zich meebrengt, noch voor de verbruiker noch voor de producent. De konsument zou in elk geval de mogelijkheid moeten krijgen om onbehandeld en zuiver vlees aan te kunnen schaffen. Gezien de bestaande wetten zou de overheid dit ook moeten kunnen garanderen. Maar zoals zo dikwijls het geval is, ontbreekt ook hier de politieke wil om deze zaak ernstig aan te pakken. Bovendien is de manier waarop de vleeskeuring in België is georganiseerd compleet ontoereikend en onaangepast. De klemtoon blijft nog steeds liggen op controle na het slachten van het dier, daar waar men eerder zou moeten opteren voor de zgn. 'integrale ketenbegeleiding', t.t.z. controle van bij de geboorte van het dier tot het bij de verbruiker terecht komt. Met de oprichting van het Instituut voor Veterinaire Keuring is de controle op de bedrijven wettelijk mogelijk geworden, maar tot nu toe wordt van deze mogelijkheid weinig of geen gebruik gemaakt.

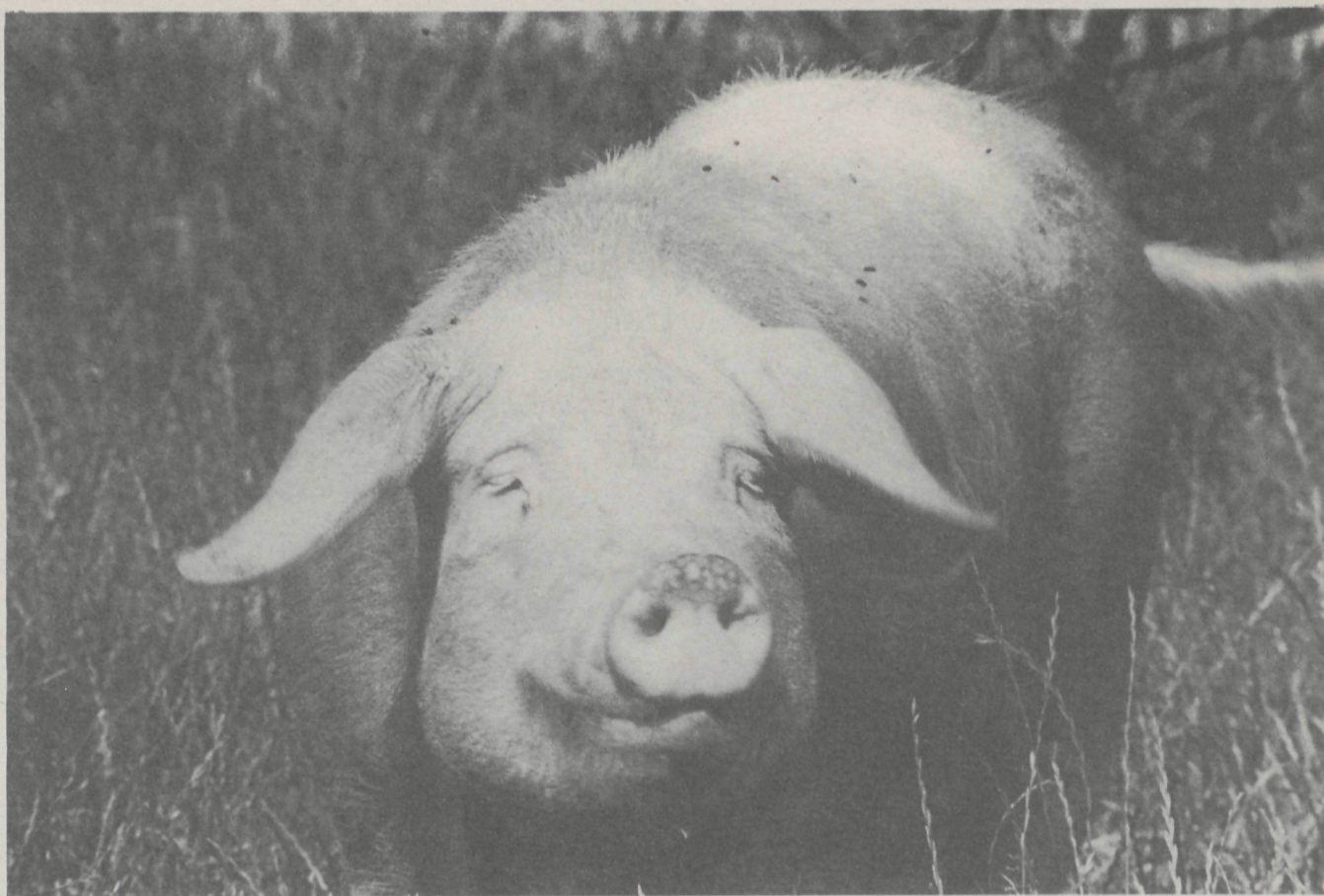
ANTIBIOTIKA

Evenals hormonen worden antibiotika op grote schaal gebruikt in de industriële veehouderij. Daar

waar hormonen echter officieel verboden zijn in België, zijn een beperkt aantal antibiotika, chemotherapeutika en andere groeistimulerende middelen in het veevoeder officieel toegelaten in België. In tegenstelling met landen zoals de VS, waar tetracyclines, penicilines en andere antibiotika (die ook frekwent in de menselijke geneeskunde gebruikt worden) in de veevoeding toegelaten zijn, is men in België meer selectief. Maar dat belet niet dat een aantal ernstige vragen kunnen gesteld worden bij het gebruik van antibiotika als groeistimulatoren in de veevoeding. De problemen situeren zich op twee terreinen, nl. dat van de residuen met hun toxische en allergische implicaties en dat van de resistentieontwikkeling.

Ze recent is nu ook carbadox verboden binnen de EG omwille van zijn karcinogeen (genotoxisch) effect. Nochtans is dit antibiotikum jarenlang op grote schaal in de varkenshouderij gebruikt omwille van zijn groeistimulerend en tegelijk preventief effect tegen varkensdysenterie!

Het meest gevreesde nadelig effect van het gebruik van antibiotika in diervoeders is echter de bacteriële resistentie-ontwikkeling. Continue orale toediening van antibiotika aan nutsdieren leidt immers onvermijdelijk tot een toename van resistente bacteriën. Daar waar men vroeger geen zekerheid had dat resistente bacteriën van het dier naar de mens konden overgaan, is nu onomstotelijk bewezen dat dit wel degelijk kan. Begin 1983 werden 18 mensen in de VS ziek na het eten van hamburgers die besmet waren met de salmonella-bakterie. Ironisch genoeg waren het vooral diegenen, die toevallig reeds antibiotika namen ter behandeling van een andere kwaal, die er het ergst aan toe waren omdat deze antibiotika juist de ontwikkeling van de resistente bacteriën stimuleren. Uiteindelijk werd aangetoond dat de salmonella-bacteriën, die verantwoordelijk waren voor de ziekte van verschillende mensen en zelfs voor de dood van een individu identiek waren als deze op het bedrijf waarvan de dieren afkomstig waren wiens vlees gebruikt werd voor de bereiding van de hamburgers. Ondertussen zijn nog meer dergelijke gevallen bekend geworden... maar antibiotika zijn nog steeds toegelaten in diervoeders.

Voor wat betreft de residuen moet niet alleen rekening gehouden worden met de beperkte groep antibiotika die aan het voeder worden toegevoegd, maar ook met een veel uitgebreidere groep van middelen die kourant worden gebruikt voor de behandeling van allerlei bakteriële ziekten. Chloramphenicol en penicilline zijn typevoorbeelden van dergelijke produkten, waarvan de residuen respectievelijk toxische en allergische gevolgen kunnen veroorzaken. Voor wat betreft chloramphenicol zou men normaal 3 weken moeten wachten vooraleer een behandeld dier mag geslacht worden. In de praktijk wordt hiermee echter meestal geen rekening gehouden. Controle op de naleving van wachttijden is trouwens onbestaande. Aangezien nu bekend is dat residuen van chloramphenicol bepaalde vormen van bloedarmoede kunnen veroorzaken en dus werkelijk gevaarlijk kunnen zijn, zeker bij sommige risikogroepen, heeft men dit produkt in bepaalde landen reeds uit de handel genomen. In België natuurlijk niet.

Allergische effecten ontstaan vooral ten gevolge van residuen van penicilline. Overgevoeligheidsreacties zijn te verwachten als de patiënt zelf penicilline toegediend krijgt. In de literatuur is ook beschreven dat residuen van penicillines in voedingsmiddelen kunnen sensibiliseren en dan door behandeling of door opname van nieuwe residuen overgevoeligheidsreacties veroorzaken.

BESLUIT

Tenslotte dient te worden aangestipt dat het gebruik van antibiotika en hormonen als groeistimulators in de vetmesterij niet los mag gezien worden van de hele context. Binnen het bestaande systeem van grootschalige bio-industrie, waarbij de dieren worden herleid tot levende produktiemachines, die in zeer hoge aantallen op een zo beperkt mogelijke oppervlakte bij mekaar worden gestopt, zijn de hormonen en antibiotika slechts enkele elementen in het farmaceutisch arsenaal, naast de pesticiden, de kortidiostatika, de anti-stressmiddelen, enz. De residuen van dit alles komen nog eens bovenop de additieven die bij de bereiding van ons voedsel worden toegevoegd: kleurstoffen, smaakverbeteraars, anti-oxydantia, emulgatoren en noem maar op. Millstone schat dat wij 3 tot 7 kg additieven per jaar met onze voeding opnemen. Hiervan zijn slechts 10% op en min of meer ernstige wijze onderzocht op hun mogelijke neveneffecten. Dat men daarbovenop onder druk van machtige belangengroepen de konsument met antibiotika en hormonenresiduen wil opsolferen is gewoon onaanvaardbaar.

Stanny Geerts

flitsen

►► Het Delfts blauw aardewerk zal in de VS uit de markt worden genomen wegens een te hoog loodgehalte. Bij langdurig gebruik van het aardewerk zou dit schadelijk kunnen zijn voor het zenuwstelsel van kinderen.

►► In Groot-Brittannië zijn nog steeds een half miljoen schapen "niet veilig". Dit als gevolg van de fall-out na het ongeval in de kerncentrale van Tsjernobyl. Voor deze schapen geldt een strikt slachtverbod.

►► De bewoners rond de Reeuwijkse plassen (ten noorden van Gouda - NL) krijgen van de Nederlandse vereniging van zeepfabrikanten gratis fosfaat-vrije wasmiddelen. Dit om de eutrofiëring in de plassen tegen te gaan.

►► Uit recente cijfers blijkt, dat in Duitsland 80% van de nieuw aangekochte wagens milieuvriendelijk zijn. Een kwart is zelfs al uitgerust met de driewegkatalysator, de andere 52% voldoet aan de recente Europese norm (minder streng dan de Amerikaanse maar toch al een stap voorwaarts). Is het milieubewustzijn van de Duitsers misschien groot, de fiskale voordelen die aan de kopers van "groene" auto's worden geboden, zijn alleszins van doorslaggevende aard.

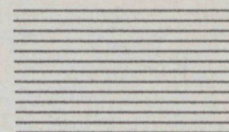
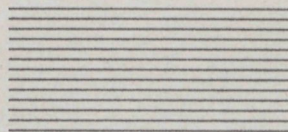
►► Staatssecretaris Smet van leefmilieu deelt ons in een interview met de Stichting Leefmilieu mee dat haar kollega van begroting, de heer Verhofstadt, niet wil horen van een belastingsvermindering om loodvrije benzine aantrekkelijker te maken.

►► In Europa wordt 3,34 miljoen ton glas gerecykleerd. Dit is 29% van het gebruikte glas. Meest verwoede recycleerders zijn Nederlanders en Zwitsers (resp. 48% en 46%). De Ieren hangen aan het staartje met 8%. Wij Belgen doen het ook niet slecht: 44% van het verpakkingsglas wordt gerecykleerd.

►► Bij de afvalverbrandingsinstallatie van Kontich werd een energierekoperatie-eenheid in gebruik genomen. De Universitaire kampus en het universitaire ziekenhuis van Antwerpen zullen hierdoor voor een belangrijk stuk van warm water worden voorzien.

►► In 1985 ondertekenden in Finland 21 landen waaronder België een protocol om de zwa-velemissie met 30% te verminderen tegen 1993. In ons land is de konventie echter nog niet bekrachtigd.

►► In Kruibeke (je weet wel, de gemeente van burgemeester Denert met de piratenbaard) hebben ze niet alleen problemen met potpolders, zware metalen, en af te schaffen veerdiensten, nu wil men er het roest uit het drinkwater halen door toevoeging van fosfaten. Burgemeester Denert zal nog dikwijls uit zijn sloffen moeten schieten.

BOND BETER LEEFMILIEU VRAAGT VERBOD OP HET GEBRUIK VAN DINOSEB

Dinoseb is een herbicide die gebruikt wordt voor het doodspuiten van aardappelloof en zal dus binnenkort massaal op de akkers worden gebruikt. Het gebruik van Dinoseb is voor het milieu een schadelijke zaak. Het produkt dient gemengd met 20 tot 25 liter stookolie per hektare, wat op zichzelf al een erg natuur- en milieuvriendelijke praktijk is. Maar Dinoseb houdt ook voor de mens grote risico's in, vooral voor hen die er al dan niet vrijwillig mee in contact komen. Dinoseb is de ge vulgariseerde naam voor 4-6 dinitro-o-sec-butylphenol, behorend tot de groep van de dinitrophenolen. Dit zijn zeer giftige stoffen die vooral door de opname via de huid voor problemen kan zorgen. De dodelijke dosis voor een volwassene ligt tussen de 1 en 3 milligram (opname via de mond). Een dosis van 3 milligram verspreid over 5 dagen kan al fatale gevolgen hebben. De gevolgen van Dinoseb zijn reeds gekend sinds de eerste wereldoorlog toen het door de Fransen werd gebruikt als chemisch wapen. De symptomen van de vergiftiging zijn misselijkheid, maagstoornissen, nervositeit, verhitte, hevig zweten, snelle ademhaling en hartwerking, flauw worden en bezwijmen om te resulteren in een komateuze toestand. Dit alles als gevolg dat Dinoseb de zuurstofconsumptie van het menselijk lichaam de hoogte injaagt zodanig dat bloedsomloop en ademhaling het zuurstofverbruik van het lichaam niet meer kunnen volgen. Recent onderzoek heeft ook uitgewezen dat zwangere vrouwen bij de blootstelling aan het gif grotere kans maken om babies met aangeboren afwijkingen op de wereld te zetten. Dit is de reden waarom de regering van de Verenigde Staten het gebruik van Dinoseb verboden heeft sinds oktober 1986. De Bond ziet geen enkele reden waarom de Belgische overheid het Amerikaanse voorbeeld niet zou volgen.

DVM

DE GOLFOORLOG ESKALEERT: DRIEMAAL IS SCHEEPSRECHT

Minister Dewael is dus, na twee weigeringen toch door de knieën gegaan en heeft de toelating gegeven om in het beschermde landschap 'Floordambos' een golfterrein aan te leggen. Na Bossenstein (Ranst) en Cleydal (Aartselaar) is dit dus het derde beschermde landschap dat aangepast "beschermde" blijft tot een golfterrein.

De Bond Beter Leefmilieu protesteert tegen deze gang van zaken en stelt dat de natuur- en landschapsbescherming in dit Vlaanderen van '87 definitief onder de grasmat wordt geschoven. De Bond beschikt immers over een recent rapport van de biologiewinkel in Utrecht waarvan de conclusies er niet om liegen. In gebieden met een hoge natuurwetenschappelijke, landschappelijke en/of cultuurhistorische waarde moeten golfterreinen uit oogpunt van natuurbehoud worden afgewezen omdat:

- als het terrein vlak is het reliëf gewijzigd moet worden,
- grote oppervlakten worden omgevormd tot grasvlakten,
- golfbanen voorzien worden van beregingsinstallaties en drainering waardoor de waterhuishouding gewijzigd wordt wat ook effecten kan hebben op het omringende (natuur)gebied,
- golfbanen onderhouden worden met bemesting en gebruik van bestrijdingsmiddelen,
- golfbanen meestal voorzien zijn van afrasteringen die in verschillende opzichten een barrière vormen, zo o.m. voor de verspreidingsmogelijkheden van bepaalde diersoorten,

-bij een golfterrein voorzieningen horen zoals toegangswegen, parkeerterreinen en gebouwen. De Bond erkent dat een golfterrein een natuur- en landschapsverrijking kan betekenen in een afgetakeld landschap, maar in landschappen die beschermd zijn om hun wetenschappelijke en/of cultuurhistorische waarde is dit niet het geval. Floordambos is, evenals Bossentstein en Cleydal, beschermd om zijn wetenschappelijke en esthetische waarde en dit als geheel, dus zowel het bos als de omliggende landbouwgronden. Minister Dewael heeft trouwens steeds gesteld dat de bescherming als landschap van het Floordambos een precisering en aanvulling was van het gewestplan, zijnde landbouw- en natuurgebied.

De Bond vraagt dan ook met aandrang dat de landschappen die beschermd zijn in Vlaanderen dit op zijn minst blijven en dat in de toekomst geen golfterreinen meer toegestaan worden in Vlaanderen groenste groen.

DVM

TGV: BESLISSING EN PETIT COMITE?

Minister De Croo van verkeerswezen bezorgde zijn kollega's in extremis, net voor het politieke reces, een samenvattend dossier over de TGV-mogelijkheden. Bedoeling: een positieve beslissing over de TGV kost wat kost doordrukken. Een mooi staaltje van manipulatie. De vraagtekens die de bevolking en de milieubeweging reeds 2 jaar stellen, worden opnieuw straal genegeerd. Door het eeuwige ge-goochel met trajecten verdwijnen de gerechtvaardigde vragen naar een serieuze kosten-baten-analyse en een milieu-effekt-rapport in de koulissen. "De trein naar het nieuwe tijdperk" mag immers niet gemist worden. De rendabiliteit van vooral de trajecten ten oosten en ten noorden van Brussel is geenszins bewezen. Wie het project gaat bekostigen en met welke investeringsgaranties is onduidelijk. Hoe en in welke mate een trein die dwars door ons land raast economische activiteiten zal aantrekken is totaal onbewezen. De probleemgebieden (Halle, Brussel Noord-Zuid verbinding, Antwerpen) worden doodleuk "gevoelige punten" genoemd. (Trouwens Antwerpen komt plots opnieuw als stopplaats opduiken waardoor gekozen wordt voor een TGV-boemel). Tot slot: voor wanneer een parlementair debat over deze zaak? Zal meneer De Croo, voorstander van een parlementaire democratie, de volksvertegenwoordiging zoals de laatste tijd gebruikelijk voor voldongen feiten plaatsen? Het bedisselen van beslissingen 'en petit comité' wijzen in die richting. In België worden politieke beslissingen over dergelijke verstrekkende ingrepen op basis van 'vakantielectuur' genomen.

GSe

RECYCLAGE SLOOPAFVAL GESLOOPT?

Onlangs gaven OVAM en de Nationale Confederatie van het Bouwbedrijf (NCB) gemeenschapsminister Lenssens het advies om de opslag van sloop-

afval met een maximum van 100 m³ bij aannemers niet langer vergunningsplichtig te maken. Indien de minister ingaat op dit advies krijgen de bouwbedrijven carte blanche voor het aanleggen van willekeurige stortplaatsen met bouwafval op hun eigendom.

Maar wat meer is: dit voorstel komt neer op het weghalen van nagenoeg **alle** sloopafval uit de vergunningsplicht. Want wat blijkt: 1 m³ sloopafval komt overeen met 1,5 tot 2 ton (1500 tot 2000 kg) sloopafval. In het bewuste advies wordt 100 m³ of 150 tot 200 ton sloopafval als de niet vergunningsplichtige hoeveelheid voorgesteld. Volgens de statistieken van het NCB waren er in 1984 in Vlaanderen 12.826 aannemers met personeel actief. Het potentieel te storten sloopafval bedraagt per jaar dus minstens 150 ton x 12.800 = 1.929.000 ton en meestens 200 ton x 12.800 = 2.560.000 ton. Dit wil zeggen dat van 1,9 miljoen ton tot 2,5 miljoen ton sloopafval jaarlijks niet langer vergunningsplichtig zou zijn. Uit het Ontwerpplan Afvalstoffen 1986-1990 blijkt nu dat in 1982 de hoeveelheid betonpuin uit gebouwen 1.200.000 ton bedraagt; het metselpuinwerk eveneens 1.200.000 ton. (Van de hoeveelheid afbraakmateriaal van bruggen en wegen is niets bekend). Dat betekent in totaal dus minstens 2,4 miljoen ton sloopafval per jaar of ongeveer een gelijke hoeveelheid als in het advies vermeld staat. Toe-
val?

Niet alleen zijn de voorgestelde hoeveelheden nogal doorzichtig te noemen, maar een toepassing van dit advies zou het storten om het even waar mogelijk maken, met een verdere landschapsontwaarding als gevolg. En dat terwijl een dergelijke inerte afvalstof zeer goede recyclagemogelijkheden biedt als b.v. funderingsmateriaal, verharding van wegen, enz. Recyclage van sloopafval kan in een aantal toepassingsgebieden een perfect vervangingsmiddel zijn voor grind, wat ook een oplossing zou zijn om het verder leeghalen van de Maaslandse grindgronden tegen te gaan. Trouwens, de globale verwerkingscapaciteit van de breekinstallaties in Vlaanderen bedraagt ongeveer 1,7 miljoen ton per jaar. Maar: "deze installaties hebben voor-namelijk te kampen met een onvoldoende aan-voer", zo meldt het Ontwerpplan Afvalstoffen 1986-1990 letterlijk. Het OVAM-NCB-voorstel zal de bouwondernemer nog minder motiveren om sloopafval te recycleren.

Het voorstel komt neer op de afbouw van het afvalstoffendekreet en creëert een precedent om opslagplaatsen van afvalstoffen mogelijk te maken in andere sectoren en die uit de vergunningsplicht te halen.

Tenslotte willen we opmerken dat de administratie en de bedrijfswereld verzocht worden hierover een advies uit te brengen. De milieubeweging moet deze belangrijke voorstellen betreffende het storten van sloopafval echter te weten komen via derden. Merkwaardig.

GSe

HET VUIL ACHTER HET IJZEREN GORDIJN

Tijdens de recente smogperiode, januari 1987, werd een beschuldigende vinger gericht naar Oost-Europa. Om de invoer van dure olie te beperken wordt in de Oosteuropese zware industrie veel sterk vervuulende bruin- en steenkool gestookt. De hierbij vrijkomende zwaveldioxide (SO_2) is inderdaad, met behulp van de windrichting, ten dele verantwoordelijk voor ernstige luchtvervuilingsperiodes in het Westen. Maar in Oosteuropese landen als de DDR, Polen, Tsjechoslowakije en delen van de Sovjetunie zelf is er eveneens sprake van zeer ernstige milieuvervuiling. Relatief minder alarmerend lijkt de situatie in Hongarije, Roemenië en Bulgarije. Vooral de lucht- en waterverontreiniging vormen de problemen. De milieuwetgeving in de Oosteuropese landen is nochtans dikwijls strikter dan de Westerse. Echter ook in de socialistische landen verschilt de praktijk van de theorie en primeren economische belangen op de milieubescherming.

De duidelijk zichtbare achteruitgang van het milieu en de kwaliteit van de leefomgeving heeft inmiddels in verschillende Oostbloklanden tot onrust en vormen van protest geleid. De milieubeweging is het actiefst in Polen en Hongarije. Zeker na de alarmerende rapporten over radio-actief besmette voedselprodukten en de voorspelling van duizenden extra kankerdoden en genetische afwijkingen na de ramp in de kerncentrale van Tsjernobyl is het onderwerp milieu brandend aktueel geworden in Oost-Europa.

Alhoewel het steeds moeilijk is exakt te vernemen wat leeft in Oost-Europa kunnen wij dankzij de informatie van de 'European Nuclear Disarmement' uit Groot-Brittannië en 'Milieudefensie' uit Nederland een beeld geven over de ekologische discussies en initiatieven in de DDR, Polen, Tsjechoslowakije en Hongarije.

De ekologische realiteit in Centraal Europa is inderdaad akelig te noemen. Luchtvervuiling en zure regen vormen de belangrijkste problemen. Zij worden voornamelijk veroorzaakt door overdadige zwaveldioxide-emissies, door omvangrijke uitstoot van industrieel stof en door de vervuiling van rivieren en ondergrondse watervoorraden die niet van efficiënte zuiveringsinstallaties voorzien zijn. De gevolgen voor fauna, flora en bevolking zijn desastreus. De Tsjechische oppositiebeweging Charta 77 omschreef de milieutoestand in de inleiding van hun in december 1983 naar de Tjechische eerste minister toegestuurde rapport 'Analyse van de ekologische situatie in Tsjechoslowakije', als volgt: "waar dieren, vissen, vogels en vlinders vandaag niet kunnen leven, kunnen mensen morgen niet leven". Het rapport beweert dat in Tsjechoslowakije 30% van de vissen, reptielen, vogels en zoogdieren, en 60% van de amfibieën bedreigd zijn. En ondanks de verbeterde situatie voorspelt Charta 77 dat 45 tot 60% van de bossen en wouden in Bohemen en Moravia tegen het jaar 2000 verwoest of onherstelbaar beschadigd zal zijn.

De ziekte- en mortaliteitsstatistieken van steden als Chomutov in Noord-Bohemen, van streken als Katowice of Silezië in Polen en van Halle en Bitterfeld in zuidcentraal DDR geven duidelijk aan welke tol de mensheid voor deze vervuiling moet betalen. In 1980 bedroeg de kindersterfte in de Noord-Boheemse kolenregio 20%. In Engeland bedraagt dat ten hoogste 5%. Slechts 38% van de tieners lijden niet aan ademhalings- en verteringsstoornissen of huid- en beenderziektes. Kinderen onder de zes jaar uit deze industriële regio lijden tweemaal meer aan ademhalingsziektes dan leeftijdsgenoten uit niet-industriële gebieden. Eénzelfde verhouding vinden we ook terug bij de vergelijking van de industriële zone rond Halle (DDR) met de landbouwgebieden rond Neubrandenburg. De jaarlijkse neerslag van 900 à 1000 ton stof per vierkante kilometer rond Katowice in Polen resulteert daar in 15% meer stofwisselingsziektes, 30% meer kankers en 47% meer ademhalingsziektes dan in de rest van het land.

DE EKONOMIE IS KONING

Ondanks Engels' waarschuwing: "dat we geen grote illusies moeten koesteren om de natuur te veroveren omdat voor elke triomf of overwinning op de natuur ze weerwraak zal nemen... de natuur kan eenmaal niet op dezelfde manier onderworpen worden als veroveraars een vreemde natie onderwerpen", wordt in de Comecon-landen sterk geloofd in de zware industrie, de economische groei, vijfjarenplannen en de urbanisatie. Dit alles gebeurt zonder veel acht te slaan op de ekologische kosten. Van de totale bevolking nam de Poolse stadpopulatie tussen 1946 en 1983 bijvoorbeeld toe van 34% naar 60%.

De officiële krant uit Warschau, de 'Zycie Warszawy', drukte dit probleem in november 1982 sterk uit: "Milieuvervuiling is de prijs die betaald moet worden voor industriële ontwikkeling en beschaving". Dit geloof in industriële uitbreiding lag

begin jaren '70 aan de basis van de grote Poolse leningen in het buitenland. De door de hoge buitenlandse wisselkoers veroorzaakte schulden worden nu gebruikt als een ekskuus voor de onmogelijkheid om de vervuilingskosten te betalen. In landen waar grote ondernemingen staatseigendom zijn en verondersteld worden te werken in het voordeel van de bevolking, wordt het vragen naar verandering in ondernemen door de autoriteiten snel geïnterpreteerd als een uitdaging voor de economische en politieke orde. Voorbeelden van officiële reacties op dergelijke 'uitdagingen' worden hieronder gegeven.

DUITSE DEMOKRATISCHE REPUBLIEK

Eén van de eerste ekologische initiatieven in de DDR vond plaats in november 1979 in de stad Schwerin. Vijftig leden van een kerkgemeenschap voor jongeren plantten in samenwerking met een plaatselijke firma bomen en struiken aan langs een nieuwe tramlijn. In 1980 werd deze actie tweemaal herhaald met meer participanten. Vanuit andere delen van de DDR werd steun en interesse getoond. Eveneens in 1980 bediscussieerde de synode van Mecklenburg ekologische onderwerpen en konkludeerde dat er nood was aan discussie rond de noodzaak van nucleaire energie.

In maart 1980 vonden in Oost-Berlijn binnen de kerkstructuren ekologische discussies plaats, ondanks het feit dat deze discussies bemoeilijkt werden door de weigering van overheidswege om informatie vrij te geven. (Ter informatie kan gemeld worden dat de veiligheidsnormen voor nucleaire reactors in de DDR lager liggen dan in sommige Westerse landen).

Daarna werd de rol van de kerk in de milieubescherming in Dresden onder de loep genomen. In navolging van de boomplantactie te Schwerin volgden gelijkaardige initiatieven mekaar op in Rostock, Leipzig en geleidelijk aan ook verder verspreid over heel het land. Op die manier werd het mogelijk om in april 1983 de eerste nationale bijeenkomst van verschillende ekologische groeperingen uit verscheidene gemeenten te organiseren. De ekologische activiteiten worden echter slechts van overheidswege getolereerd zolang deze binnen de organisatiestructuren van de protestantse kerk en haar zeer goed uitgebalanceerde relatie met de staat gebeuren. Dat bewees gedeeltelijk de veroordeling van de onafhankelijke vredes- en milieuaktivist Lothar Rochau in 1983. Door zijn onafhankelijke positie overschreed hij de grens van wat volgens de DDR-autoriteiten toelaatbaar is. Alles wijst erop dat hoewel de DDR-autoriteiten de groeiende ekologische beweging bekijken zoals elk onafhankelijk initiatief, nl. met een aanzienlijke argwaan, ze deze beweging desondanks tolereren binnen de limieten van de verhouding met 'de kerk binnen het socialisme'.

TSJECHOSLOWAKIJE

In Tsjechoslowakije is een onafhankelijke milieubeweging zo goed als onbestaande. Charta 77 heeft zich evenwel bezig gehouden met ekologische on-

derwerpen. In de in 1983 verschenen 'Analyse van de ekologische situatie in Tsjechoslowakije' werd o.a., het standpunt ingenomen "dat slechts een klein gedeelte van de militaire uitgaven zou volstaan om ekologische katastrofes te voorkomen". Hetzelfde rapport berichtte eveneens over de milieuschade dat door een motorcirkuit rond Brno zou veroorzaakt worden. De Tsjechische regering negeerde dit Charta 77-rapport. Net als in de DDR beschouwt de Tsjechische regering nucleaire energie als een proper alternatief. Zo proper zelfs, dat ze nucleaire installaties dicht tegen bewoonde gebieden laat implanten. De kerncentrale in aanbouw te Ceske Budejovice zal de grootste in de wereld worden.

In 1985 probeerde een groep jongeren uit het Chomutov-gebied een burgerinitiatief ter bescherming van het milieu op te zetten. Ze vroegen officiële erkenning aan de overheid en wilden een legale werking uitbouwen. Deze goede voornemens kwamen echter snel in botsing met geheime politie die verschillende personen ondervroegen en bedreigden met lange gevangenisstraffen "als ze van plan waren akties te organiseren buiten de organisatiestructuur van de officiële (maar ineffektieve) Unie van Natuurbeschermers". En terwijl de overheid erin geslaagd is dit initiatief te smoren neemt de milieuvervuiling gestadig uitbreiding. Tsjechoslowakije evolueert naar een ware ekologische katastrofe die zelfs de kinderen van de meest konformistische partijleden niet zal sparen.

HONGARIJE

Het is niet te verwonderen dat in Hongarije - relatief gezien het meest vrije land van het Warschaupakt - de milieubeweging de grootste bewegingsvrijheid kent. De Hongaarse bezorgdheid voor het milieu kwam tot uiting bij de geplande Hongaars-Tsjechische hydro-elektrische stuwdam op de Donau te Gabcikovo en Nagymaros. Deze dam zou de aantrekkelijke Donau op die plaatsen omvormen tot een industriegebied. Het zou eveneens vruchtbare oevergedeeltes droogleggen en het risico inhouden andere gebieden met vervuild water te overstromen. Tenslotte zou het tijdens de

zomermaanden voor mogelijke watertekorten kunnen zorgen in Boedapest. Kortom, een serieuze ekologische hypotheek en dat alles om te voorzien in (slechts) 3% van de Hongaarse elektriciteit; 1,2% van het totale energieverbruik tegen het jaar 2000 en een eveneens laag percentage van de energievoorziening nodig in Tsjechoslowakije. Vanaf 1984 behoorde dit probleem van deze stuwdam niet langer meer alleen tot de bezorgdheid van biologen en ekonomen, maar stelde het brede publiek ook steeds meer vragen daaromtrent. Deze grote belangstelling resulteerde in maart 1984 in een publieke meeting waarop overheidsvertegenwoordigers gekonfronteerd werden met een 400 à 500 personen sterk publiek. Dergelijk publiek debat was in Hongarije een ongekende gebeurtenis sinds 1956.

De stuwdam groeide in 1984 en 1985 verder uit tot een belangrijk discussie-item. Protestbrieven werden door meer dan 6000 personen ondertekend, een petitie werd door vele nationaal bekende intellectuelen ondersteund. Er werden minstens twee boeken over dit onderwerp gepubliceerd door de 'Donau Kring' waarvan de leider-bioloog Janos Vargha bekend is in binnen- en buitenland. András Hegedüs, socioloog en voormalig eerste-minister, zei in december 1985 dat ecologie na de politieke en intellectuele vrijheid het belangrijkste onderwerp geworden is bij de Hongaren.

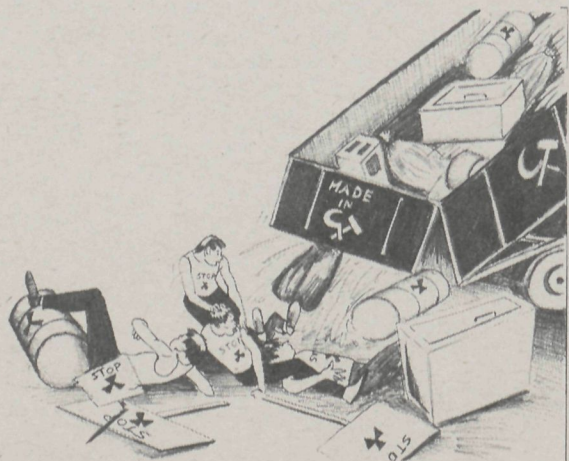
In februari 1986 gebruikte de politie echter traan-gas en rubberkogels om een vredelievende demonstratie in de straten van Boedapest uitgaande van een zestigtal Oostenrijkse en Hongaarse milieu-aktivisten uiteen te drijven. Dergelijke akties, die in de algemene lijn van de toenemende repressie liggen, heeft een nadelige effekt op de milieubeweging, wat waarschijnlijk ook in de bedoeling ligt van de Hongaarse autoriteiten.

POLEN

Ondanks het feit dat de marge waarin onafhankelijke activiteiten in Polen mogelijk zijn nu verkleind is t.o.v. 1980-1981, is de mogelijkheid tot onafhankelijke milieu-akties nog steeds groter dan in b.v. Tsjechoslowakije.

In het zog van Solidarnosc werd in 1980 door een groep wetenschappers en joernalisten de 'Polkski Klub Ekologiczny (PKE)' opgericht te Krakau. Het was niet alleen de eerste onafhankelijke milieu-organisatie in Polen, maar in heel Oost-Europa.

De industriestad Krakau met zwartgeblakerde gevels, met jarenoude steigers, met een hoge graad aan luchtverontreiniging, is het symbool geworden van de "ekologische katastrofe" in Polen. Geen wonder dat zich juist daar de bakermat van de milieubeweging bevindt. De oprichting van de PKE viel ook niet toevallig samen met de opkomst van Solidarnosc. De ekologische crisis kan niet los worden gezien van de economische en maatschappelijke crisis die zich in Polen in het begin van de jaren tachtig in alle hevigheid manifesteerde. Anders dan Solidarnosc heeft de PKE zich tijdens de staat van beleg als onafhankelijke organisatie weten te handhaven. De PKE is echter nog steeds een organisatie van voornamelijk wetenschappers

en andere intellectuelen en ontleent haar invloed meer aan hun prestige dan aan haar ledenaantal: een kleine 3000, waarvan bijna 1000 in Krakau. Echte actie voert de PKE niet. Haar werkterrein ligt meer op het geven van informatie en het aandragen van alternatieven. Ondanks de ernst van de problematiek is het milieubewustzijn in Polen nog niet erg groot. De PKE kampt met communicatieproblemen en een tekort aan geld. Niettemin heeft de PKE zich, een duidelijke positie verworven. De stilte rond de milieuwerking is mede door de PKE doorbroken. Een ander, direct resultaat was het bekomen van de sluiting van de aluminiumsmelterij van Skawina ten zuiden van Krakau, in 1981. Dit bedrijf dreef jaarlijks duizenden ton fluormengsels de lucht in en voorzag in 50% van de Poolse aluminiumproductie.

Volgens Janusz Zareba, redactiesekretaris van het milieutijdschrift Aura, moet de sluiting echter als een uitzondering worden beschouwd. "Dat was de tijd van Solidarnosc, toen van een heel andere situatie sprake was." Als alle fabrieken werkelijk gedwongen zouden worden zich aan de wettelijke normen te houden, dan zou er volgens hem nog een heleboel gesloten moeten worden. "In de praktijk verwacht ik niet dat het op korte termijn tot dergelijke maatregelen zal komen. Het zou de ekonomie lam leggen."

Ook de overheid wordt stilaan bewust van de milieuproblemen. De oprichting van een apart ministerie voor milieubescherming is een positieve ontwikkeling. "Negatief is dat er nog te weinig resultaat uitkomt. Er zijn nog teveel tegenkrachten. De zware industrie vormt een machtige lobby. De PKE mag wel vrij optreden, maar heeft nog te weinig invloed", aldus Zareba.

Het grote struikelblok voor een doeltreffende aanpak van de milieuvervuiling is vooral de sterk verouderde industrie. De overheid heeft wel ambitieuze plannen om de vervuiling terug te dringen, maar het ontbreekt de Polen aan voldoende technische middelen en valuta om op korte termijn daadwerkelijk de milieuvervuiling terug te schroeven. Zo behoort Polen samen met Groot-Brittannië niet tot de zgn. '30%-klub', die voorziet in een reductie van de SO_2 -uitstoot met 30% tegen 1993. Het argument dat de regering in Warschau hanteert, is dat zij eenvoudigweg niet in staat is een dergelijke vermindering in de gestelde tijd te realiseren.

European Nuclear Disarmement (Groot-Brittannië)
 Willem de Bruin (Milieudefensie Nederland)
 Vertaling: Geert Selleslach

wet & pers

PERSOVERZICHT

Te veel energie blijft onbenut (HBvL 1.8.1987): over de mogelijkheden voor de aanwending van aardwarmte (geothermie) in de provincie Limburg.

Uniek natuureservaat Het Zwin bedreigd door toerisme (Renaud Vermote; DM 5.8.1987): over het toerisme en de verzanding als gevolg van zandopspuitingen die het voortbestaan van Het Zwin bedreigen.

"Er is geen andere weg dan kernenergie" (Lode Willems; Knack 5.8.1987): interview met SCK-adjunkt-direkteur-generaal Paul Dejonghe over de ontmantelings(kosten) van Eurochemic, de BR-3, en de zin of onzin van kernenergie.

Gebruikte afkortingen:

HBvL: Het Belang van Limburg
DFET: De Financieel-Economische Tijd
GvA: Gazet van Antwerpen
HLN: Het Laatste Nieuws
DM: De Morgen
DS: De Standaard
HV: Het Volk

BS: Belgisch Staatsblad
B.Vl.Ex.: Besluit van de Vlaamse Exekutieve
KB: Koninklijk Besluit
MB: Ministerieel Besluit
V&A: Vragen en Antwoorden
Vl.R.: Vlaamse Raad

Van de in deze rubriek vermelde persartikels, wetten, dekreten, besluiten, en vragen & antwoorden kan schriftelijk of telefonisch een kopie worden aangevraagd bij de Bond Beter Leefmilieu, Luxemburgstraat 20, 1040 Brussel, tel. 02/514 06 38. Duidelijk vermelden waarvan je een kopie wenst. Bij de kopies wordt er een overschrijvingsformulier gevoegd, waarmee het verschuldigde bedrag (5 fr. per kopie + verzendingskosten) kan worden gestort.

Goede boodschappen en keiharde business (Ewald Pironet; Trends 6.8.1987): interview met Charles De Haes, algemeen directeur van WWF International, over de werking en de financiële politiek van het World Wide Fund For Nature.

De smeerpip (Erik Verreet; Trends 6.8.1987): over de problematiek van de mestoverschotten, de oprichting van een mestbank en het (van opportunisme druijpende) voorstel van buizenfabrikant Eternit om de overbodige drijfmest via een smeerpip naar Zeebrugge te voeren en dan met een tanker in zee te dumpen.

Zit heel de wereld fout? (Lode Willems; Knack 12.8.1987): over de gevaren, de voor- en nadelen van de verbranding van chemisch afval op zee.

Praag gaat prat op zorg voor milieu (Freddy De Pauw; DS 17.8.1987): over de inspanningen die in Tsjechoslowakije gebeuren om het milieu te beschermen.

TGV op zo weinig mogelijk nieuwe lijnen (F. Van Oostende; HLN 17.8.1987): samenvatting van en 'geheime' nota van minister De Croo over de TGV.

Vivisektie: wetenschap of foltering? (Geert Van Doorne; HV 22.8.1987): over de miljoenen dieren die elk jaar vaak gruwelijke en pijnlijke experimenten moeten ondergaan ten behoeve van de wetenschap.

BELGISCH STAATSBAD

KB van 4 augustus 1987 betreffende de retributies ingesteld in het raam van de uitvoer, de invoer en de doorvoer van afvalstoffen (BS 15.8.1987): bepaalt de bedragen en de procedure van de retributies die moeten worden betaald voor de administratiekosten bij de uitvoer, invoer en doorvoer van afval.

B.Vl.Ex. van 29 juli 1987 houdende nadere regelen betreffende de milieueffingen op afvalstoffen (BS 28.8.1987): bepaalt de formaliteiten die moeten vervuld worden in verband met de milieueffing op afval; bevat ook een model van het te gebruiken formulier.

welke er op heden de uitslag van is". (Senaat, V&A, nr. 40, 14.7.1987, blz. 2592; vraag 79 van 11.6.1987 van R. Collignon)

VRAGEN EN ANTWOORDEN

Al bijna drie jaar is er sprake van een inventaris van de openbare gebouwen waarin het kankerverwekkende asbest gebruikt werd. Senator **Robert Collignon (PS)** meent dat hij, na gedurende een redelijke termijn geduld te hebben opgebracht, thans de vraag mag stellen waar de resultaten hiervan blijven. Uit het antwoord van staatssecretaris Wivina De Meester blijkt niet dat de aanwezigheid van asbest in openbare gebouwen één van haar hoofdbekommernissen is: "Mijn diensten doen navraag bij de betrokken besturen om te weten of de inventaris opgemaakt is of wordt, en

Op vraag van **Louis Vanvelthoven (SP)** bevestigt minister van buitenlandse handel, Herman De Croo, dat onlangs 16.988 olifantslagtanden (89.785 kg ivoor) afkomstig uit Burundi in België werden ingevoerd. De autoriteiten belast met de toepassing van de Konventie van Washington (die handel in ivoor verbiedt), hebben deze uitvoer toegestaan om alzo Burundi toe te laten haar laatste stocks te liquideren, en op voorwaarde dat het de laatste keer zou zijn. De Burundese president, Jean-Baptiste Bagaza, heeft het beloofd. Laat ons hopen dat het hier niet om een persoonlijke belofte gaat, want president Bagaza werd onlangs door een staatsgreep opzijgezet. (Kamer, V&A, nr. 37, 11.8.1987, blz. 3860-61; vraag 47 van 17.7.1987 van L. Vanvelthoven)

Dirk Serneels

ADVERTENTIE

Omdat ik spaar voor mezelf. Maar tegelijk ook voor 'n beetje menselijker wereld.

Een boerderij voor mindervaliden... een centrum voor thuis bevalen... een recyclagebedrijf... Tientallen zinvolle initiatieven. Netwerk Vlaanderen helpt ze zelfbedruipend en zelfredzaam te worden. U helpt Netwerk helpen door te krekelsparen. Uw spaargeld en de interesten blijven uw eigendom. Maar Netwerk ontvangt elk jaar een aanbrengvergoeding van 1%.

 Het ASLK-agentschap in uw buurt geeft u graag alle inlichtingen.

KREKELSPAREN

ASLK
we doen met u mee

europa

EEB-BEE

Het Europees Bureau voor Milieuzaken of officieel EEB/BEE verhuisde samen met de Bond Beter Leefmilieu naar de Luxemburgstraat 20, 1040 Brussel, tel. 02/514 14 32 of 514 12 50, waar ze de eerste verdieping betrekken.

DE HERAUT VAN DE VRIJE ONDERNEMING

België en het Verenigd Koninkrijk worden door de EG gerechtelijk vervolgd in de zaak van de 'Herald of Free Enterprise'. De Europese richtlijn 84/631 i.v.m. de grensoverschrijdende transporten van afval werd namelijk niet nageleefd.

Iedereen zal zich herinneren dat na het kantelen van de ferryboot vaten werden opgevist. Het ging hier over 2 x 200 liter en 4 x 400 liter cyanure-afval en 40 x 400 liter afval van de verfindustrie. Zulk een lading zou volgens richtlijn 84/631 gecontroleerd en bewaakt moeten worden door de overheden van de twee betrokken landen. Nochtans was dit niet het geval.

Wat België betreft moet opgemerkt worden dat na dit droeve voorval een nieuwe KB werd uitgevaardigd (op 2 juni 1987) ter uitvoering van richtlijn 84/631. Daar tegenover staat dat ons land nog altijd in overtreding is voor wat andere richtlijnen i.v.m. afval (kaderrichtlijn, richtlijn i.v.m. verwijdering van afvalolie, richtlijn i.v.m. afval van PCB, richtlijn i.v.m. van titaniumdioxide, richtlijn i.v.m. giftig afval en richtlijn i.v.m. drankverpakkingen) betreft. Daarbij komt nog dat de aangenomen normen ontoereikend zijn (Waalse gewest) of dat er absoluut geen normen zijn (Brusselse gewest).

CFK's OZONVRETERS

In het vooruitzicht van de Montreal-konferentie over CFK's (chloorfluorkoolwaterstoffen), drukte het Europees Bureau voor Milieuzaken op de noodzaak van CFK's te verbieden in alle toepassingen, behalve de levensnoodzakelijke (zoals b.v. geneeskunde). Spuitbussen met CFK's zijn al verboden in verscheidene landen: in de VS (sinds 1978!), Canada, Zweden (vanaf 1 juli 1979) en recenter Denemarken (sedert 1 januari 1987). De Duitse milieuminister Töpfer ontving onlangs van de Duitse spuitbussenindustrie een geschreven overeenkomst dat het gebruik van de gevaarlijke CFK's in spuitbussen zou herleid worden tot 75% tegen december 1988, en tot 90% tegen 1989. Alleen medische sprays zullen nog CFK's bevatten. Een onafhankelijk controleorgaan zal instaan voor de controle van dit 'gentlemen's agreement'. In Nederland en Duitsland staat op de spuitbussen vermeld of ze al dan niet CFK's bevatten. Zoals in het vorige nummer van Milieurama reeds uiteengezet, is het vervangen van deze "ozonvreters" geen probleem. Het CFK-verbruik kan binnen vijf jaar met 90% (!) teruggedrongen worden.

De besluiten van de konferentie zijn echter iets magerder uitgevallen dan het gehoopte resultaat. Op 16 september jl. werd, voor België door Miet Smet, de zgn. 'historische internationale konventie voor de bescherming van de ozonlaag' ondertekend. Tegen 1990 moet de produktie van CFK's herleid zijn tot het niveau van 1986. Tegen 1994 moet het verbruik met 20% dalen, en tegen 1999 nog eens met 30%. Wat de Europese Gemeenschap betreft, is er alleen een konsumptielimiet voor de EG als geheel (dus niet voor elke lidstaat afzonderlijk).

LG

DE NATUUR IS OVERAL

De Belgische Natuur- en Vogelreservaten (BNVR) heeft zich de laatste jaren steeds sterker geprofileerd als een natuurbehoudsvereniging die zich niet alleen inlaat met de verwerving en het beheer van natuurterreinen, maar die ook en vooral een voortrekkersrol wil spelen bij de verdediging van het natuurbehoud in de sfeer van het ruimtelijk- en milieubeleid.

Het is vanuit deze optiek dat we in onze visie over het natuurbehoud enkele prioritaire punten naar voor willen schuiven, met het volle besef dat in deze beknopte versie onmogelijk volledigheid kan worden bekomen.

HET NATUURBEHOUD MOET UIT DE RESERVATEN

De BNVR acht het een onhoudbare situatie om het natuurbehoud terug te dringen in natuurreservaten. Geïsoleerde natuurreservaten kunnen op langere termijn het voortbestaan van onze fauna en flora niet garanderen. Deze visie wordt gelegitimeerd door volgende vaststellingen:

- ongebreidelde inname van open ruimte door 'milieu-vijandige' gebruiksvormen leidt tot een ruimtelijke isolatie van natuurterreinen wat, o.a. door de bemoeilijking van de uitwisseling van genetisch materiaal, op langere termijn het uitsterven van kwetsbare diersoorten niet kan verhinderen;

- de druk die de huidige verontreiniging van lucht, bodem, oppervlakte- en grondwater uitoefent op natuurgebieden is zo groot, dat kwetsbare levensgemeenschappen op langere termijn gedoemd zijn om te verdwijnen als er niet dringend een beter milieuhygiënebeleid komt;

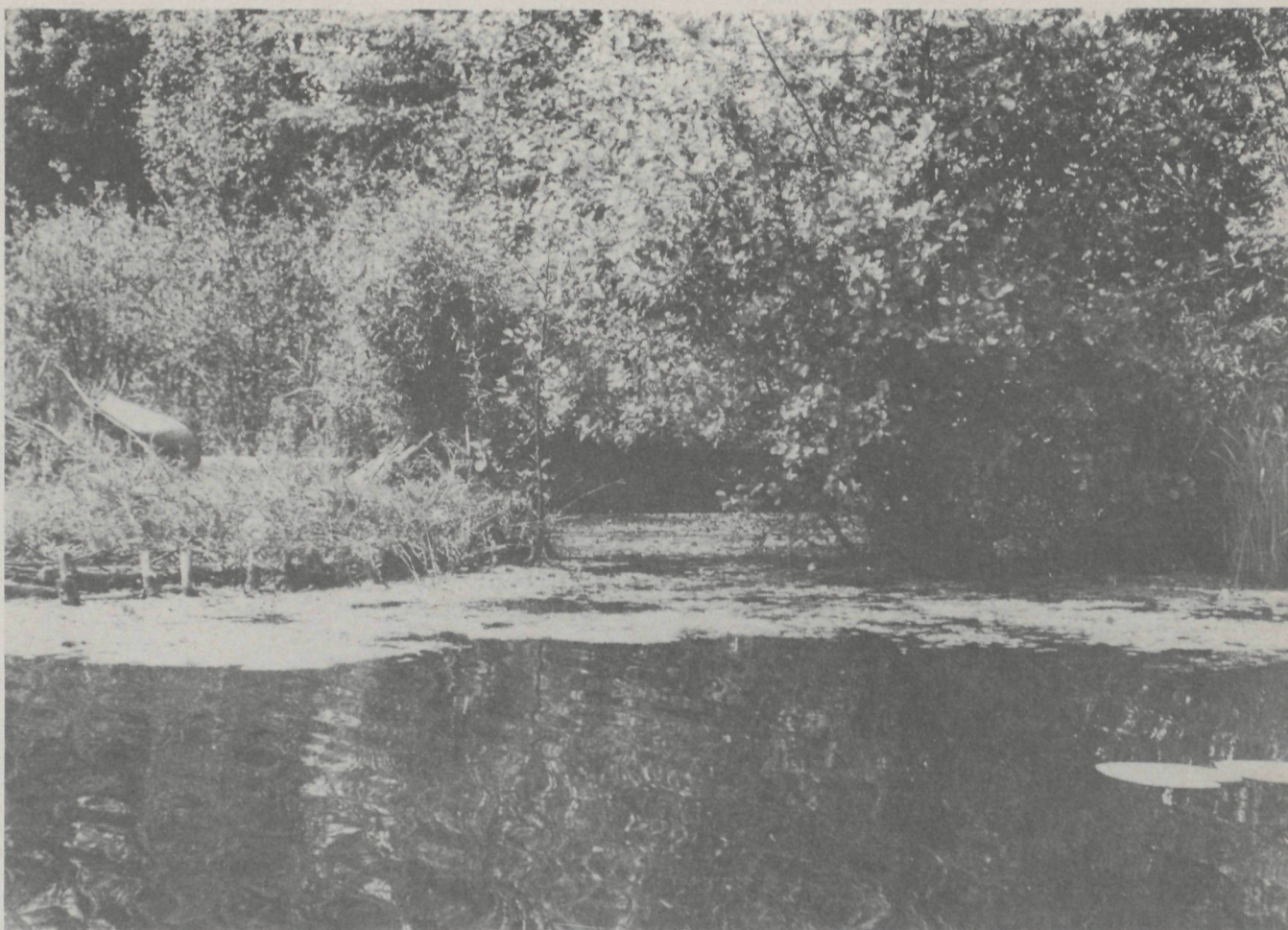
- meer specifiek voor de waterbevoorrading is niet alleen de kwaliteit maar ook de beschikbare hoeveelheid van grond- en oppervlaktewater van cruciaal belang voor het voortbestaan van een zeer groot aantal levensgemeenschappen in Vlaanderen.

Juist de activiteiten buiten de reservaten zijn van doorslaggevend belang voor de aanvoer van voldoende water in natuurgebieden.

NOOD AAN DUIDELIJKE VISIEVORMING

Alleen al deze drie vaststellingen tonen aan dat er voor het natuurbehoud een duidelijke beleidsvisie nodig is met betrekking tot het ruimtelijk- en milieubeleid in Vlaanderen. Voor het ruimtelijk beleid acht de BNVR het dringend noodzakelijk om het 'Ontwerp Struktuurplan Vlaanderen' opnieuw van onder het stof vandaan te halen en om een duidelijke beleidsvisie te formuleren onder de vorm van een 'Struktuurschema Natuurbehoud' met daaraan gekoppeld een operationeel meerjarenprogramma.

Uitgangspunt in deze beleidsvisie moet het streven zijn naar een grootschalige structuur van (zoveel mogelijk) aaneensluitende natuurgebieden die een garantie bieden voor het voortbestaan van alle typische levensgemeenschappen in onze regio (inclusief voor de doortrekkende of overwinterende soorten). Evenzeer noodzakelijk is een voldoende dicht netwerk van kleine(re) natuurterreinen en punt- en lijnvormige landschapselementen (de 'ekologische infrastructuur van het landschap') als

waarborg voor de migratie van soorten die juist volledig afhankelijk zijn van deze ekologische infrastructuur. Om deze structuur te realiseren willen we in deze visie de nadruk leggen op twee prioritaire elementen: de uitbouw van een efficiënt instrumentarium voor het natuurbehoudsbeleid in de enge betekenis en de onderlinge afstemming van het natuurbehoudsbeleid en het landbouwbeleid.

ENKELE NOODZAKELIJKE INSTRUMENTEN

Op korte termijn is de ontwikkeling van volgende instrumenten onontbeerlijk:

- de creatie van mogelijkheden om vanuit de Administratie van Ruimtelijke Ordening en Leefmilieu (AROL) opnieuw en snel een 'Ontwerp Structuurplan Vlaanderen' naar buiten te brengen;
- de uitbouw van de Dienst Natuurbehoud die niet alleen (o.a. via natuurbehoudskonsulenten in buitendienst) de natuurbehoudsbelangen onversneden verdedigt, maar die zorgt voor de realisatie van een Struktuurschema Natuurbehoud en van een operationeel meerjarenprogramma;
- de uitbouw van het Instituut voor Natuurbehoud dat o.a. moet zorgen voor de wetenschappelijke onderbouw van een dergelijk struktuurschema;

-de onmiddellijke realisatie van een dynamisch aankoopbeleid om (veel meer dan nu!) kwetsbare en beheersbehoeftige natuurterreinen veilig te stellen door de financiële mogelijkheden van de overheid en van de reservaatbeherende natuurverenigingen drastisch te verhogen. Prioriteiten daarbij zijn: duingebieden, bosnatuurreservaten, waterrijke gebieden, in het bijzonder in beek- en riviervalleien;

-de ontwikkeling van een gedegen juridisch instrumentarium ter bescherming van natuurgebieden (o.a. algemene vergunningsplicht voor vegetatie- en reliëfwijzigingen) en van de bescherming en de ontwikkeling van grote landschapseenheden.

INTEGRATIE VAN HET NATUURBEHOUD IN HET LANDBOUWBELEID

Om voldoende ruimte voor de natuur te creëren is het ook absoluut noodzakelijk om de positie van het natuurbehoud te versterken en in te bouwen in het landbouwbeleid. Naar onze mening is het op dit ogenblik zeker mogelijk om de geïntegreerde aanpak door te voeren en wel om volgende redenen:

-op Europees niveau is er sprake van structurele overschotten in tal van landbouwsectoren (zuivel,

rundsvlees, graan, suiker, wijn, ...). De produktie stijgt jaarlijks met twee procent boven de vraag en de produktiviteit neemt steeds sneller toe (o.a. melkproduktie per koe en graanproduktie per ha); -de ontstellende financiële konsekwenties om alleen al deze overschotten te stockeren dwingen tot een koerswijziging van het Europees landbouwbeleid;

-vanuit de Europese ministerraad, de Europese Commissie en het Europees parlement worden steeds duidelijker signalen gegeven dat de overproduktie moet worden teruggedrongen en dat dit ook kan worden gekombineerd met de zorg voor natuur en milieu.

In Nederland wordt een heel inspirerend model voorgesteld dat inspeelt op deze ontwikkelingen. Heel in het kort komt dit erop neer dat door efficiënt management, moderne (bio)technologie, en door een zeer zorgvuldig gebruik van energie, veevoeder, meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen, de landbouw per eenheidsprodukt schoner, met minder grond en tegen lagere kosten voldoende voedsel kan produceren. Deze produktie kan plaatsgrijpen in zorgvuldig uitgekozen gebieden en in overeenstemming met een hoog milieu-basiskwaliteitsniveau (d.w.z. geen verontreiniging van aangrenzende natuurgebieden) en met voldoende ontwikkelingsmogelijkheden voor een ekologische basisinfrastructuur. Op deze manier komt er (letterlijk) meer ruimte voor meer extensieve verweving van kleinschalige landbouwgronden met grotere natuurterreinen en met een dicht netwerk van ook door landbouwers mee beheerde ekologische infrastructuur, zowel onder de vorm van (bestaande of te ontwikkelen) terreinen met een hoge natuurwaarde (b.v. bloemrijke waterrijke hooilanden

of weidevogelgebieden) als onder de vorm van een hoge dichtheid van lineaire en puntvormige landschapselementen (brede bloemrijke bermen, houtwallen, hagen, poelen, sloten, (knot)bomenrijen, kronkelende beken, ...).

Waar in de intensief gebruikte landbouwgebieden vooral voor de 'bulkmarkt' kan worden geproduceerd, kan in het extensief geëxploiteerde areaal meer aandacht worden besteed aan speciale bedrijfstvormen (biologische landbouw, fruit van hoogstamboomgaarden, scharreleieren, en -vlees, ...) het inkomen vooral uit 'marktkonforme' produktie, terwijl in de extensieve zone een additioneel inkomen mogelijk is door o.a. houtproduktie, recreatie op het platteland en natuurbeheer. Voor de inkomensvorming uit natuurbeheer is de ontwikkeling van het relatienotabeleid (d.w.z. de uitkering van financiële vergoedingen voor landbouwers die vrijwillig overeenkomsten afsluiten voor het onderhoud van landschapselementen en voor het beheer van o.a. graslanden met een hoge natuurwaarde) van groot belang.

Recent kent dit relatienotabeleid in Nederland veel sukses. Na jarenlange stagnatie zijn er nu beheersovereenkomsten voor circa 6.300 ha met voor het komend jaar nog 29.000 ha in het verschiep en tegen het jaar 2000 voorspellingen voor 200.000 ha. Financiële kompensaties voor natuurvriendelijke landbouwmethoden zullen in de toekomst trouwens ook, in het kader van de nieuwe socio-strukturele maatregelen, door de Europese Gemeenschap worden ondersteund.

De evolutie naar een meer marktkonforme situatie voor een belangrijk gedeelte van het landbouwareaal, zal naar alle waarschijnlijkheid ook voldoende financiële middelen vrijmaken voor deze

vorm van steunmaatregelen. De BNVR acht het noodzakelijk dat ook in ons land dit voorbeeld navoring krijgt.

Daartoe is echter wel nodig dat er een structurele samenwerking op gang komt tussen de staatssecretaris voor landbouw en de gemeenschapsministers bevoegd voor respektievelijk landinrichting en respektievelijk natuurbehoud om een dergelijk 'relatienotabeleid' in de praktijk om te zetten. Het is eveneens noodzakelijk dat er een fundamentele mentaliteitsverandering komt bij de beleidsverantwoordelijken en bij de ambtenaren die betrokken zijn bij de voorbereiding van de landinrichting (en de waterbeheersing!), opdat landinrichting niet alleen beperkt zou blijven tot ruilverkaveling (alleen ten behoeve van landbouwbelangen). Bij de landinrichtingsprojecten moeten diverse aksenten mogelijk zijn: van overwegend naar landbouw georiënteerde projecten tot overwegend op het natuurbehoud gerichte projecten, met in elk project een ernstige inbouw van het natuurbehoud. De ruimtelijke ordening moet hierbij een belangrijk afwegingskader vervullen.

INDIKATIEF MEERJARENPROGRAMMA MILIEUBEHEER

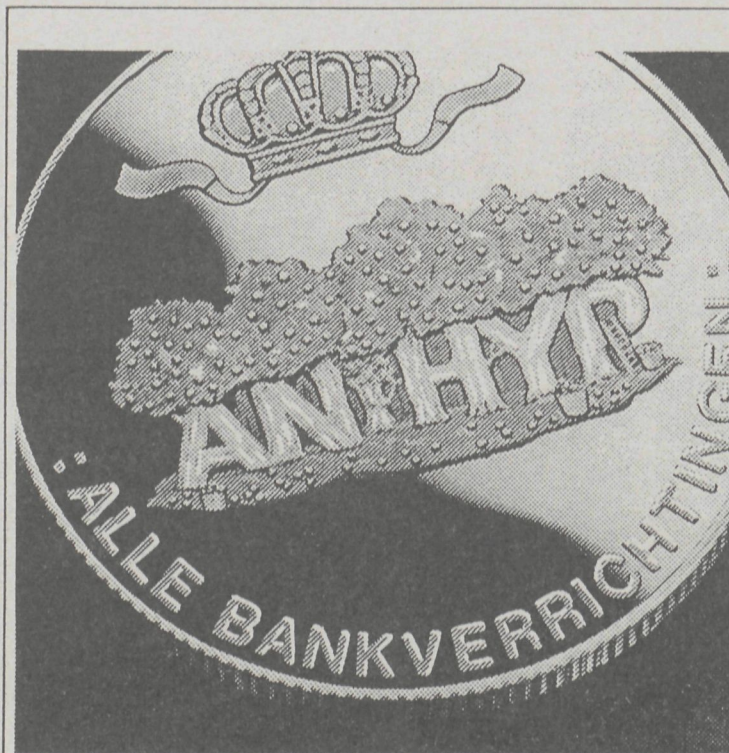
Tenslotte kan niet genoeg worden onderstreept dat in Vlaanderen zeer dringend een duidelijk gestruk-

tureerde visie op het milieuhygiënebeleid nodig is, zoals het Nederlandse 'Indikatieve Meerjarenprogramma Milieubeheer'. Met betrekking tot het natuurbehoud is een benadering van de doelgroep landbouw vooral nodig op het vlak van de mestoverschotten en van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.

Inzake mestoverschotten is een nieuwe drastische regeling dringend nodig, en ook hier kunnen Nederlandse beleidsinitiatieven zeer inspirerend zijn. Voor het natuurbehoud is zo'n regeling alleen aanvaardbaar als mestoverschotten worden benaderd als een structureel mineralenoverschot waarbij alléén verspreiding géén oplossing vormt. De vast te stellen normen inzake toediening van meng- en kunstmest moeten worden bepaald op basis van milieukundige (en niet alleen landbouwkundige) waarden. Inzake gewasbeschermingsmiddelen vormt de ontwikkeling en toepassing van geïntegreerde bestrijding een prioriteit. Bij de aanpak van de mestoverschotten en de ontwikkeling van geïntegreerde bestrijding kan de stimulering van fundamenteel en toegepast wetenschappelijk onderzoek een aanloop vormen voor definitieve oplossingen, zonder dat dit echter een alibi mag worden om de problemen op de lange baan te schuiven.

Belgische Natuur- en Vogelreservaten

ADVERTENTIE

De
vruchten
plukken
van uw
geld.

AN HYP
SPAARBANK

berichten

PAFFEN OP GEVAAR VAN STRAFFEN

Sinds 1 september 1987 is het roken in 'bepaalde openbare plaatsen' officieel verboden. Voortaan mag niet meer gerookt worden in hallen, gangen, trappen, liften, wachtkamers, toiletten, publieke vergaderzalen, lokalen voor gezondheidszorg, klaslokalen, sportzalen, theater- en tentoonstellingszalen en nog enkele andere plaatsen. Het verbod moet duidelijk aangegeven worden door een verbodsticker aan de wand. Wie het toch aandurft een sigaret aan te steken riskeert een fikse boete gaande van 300 tot 18.000 fr. Ook in het buffet van de stations en op de afgesloten perrons (b.v. Brussel-Centraal) wordt een rookverbod ingesteld. In een buffet kan wel een rokerszone geïnstalleerd worden, maar die moet duidelijk afgebakend zijn. Alhoewel er wel wat juridisch gekibbel over de terminologie te verwachten valt (o.a. wat betekent 'afbakenen') en een inlooperperiode voorzien wordt waarin de rokende bevolking met zachte drang aangehaand zal worden de tabakstokjes in openbare plaatsen achterwege te laten, heeft de wetgevende overheid het hier zeker bij het rechte eind. Het onderzoek 'De evolutie van het rookgedrag in België tot 1 september 1987' van het Onderzoeks- en Informatiecentrum van de Verbruikersorganisaties (OIVO) heeft immers uitgewezen dat de rokers nooit de meerderheid van de bevolking hebben uitgemaakt.

De laatste jaren is zelfs een spektakulaire daling van het aantal rokers vast te stellen: in 1987 noemt slechts 32% (41% mannen, 25% vrouwen) van de volwassen bevolking zich een dagelijks roker.

Het wettelijk verbod is een geweldige ondersteuning voor de niet-rokers en zal volgens Luk Joossens van het OIVO ook een effect hebben op langere ter-

mijn. Afwachten hoe het 'Koninklijk Besluit tot het verbieden van het roken in bepaalde openbare plaatsen' in de praktijk wordt omgezet.

GSe

PROCESSIE VAN ECHTERNACH

Zou het niet fijn zijn om op een keer 's morgens via de radio te vernemen dat "... het Antwerpse schepencollege in overleg met de directie van de Hessenatie besloten heeft om af te zien van de aanleg van een containerterminal in het Galgenschoor vanwege de impacten ervan op dit van ekologisch onschatbare waarde zijnde gebied." Of dat "... er een regeling uitgewerkt werd waardoor in de komende 10 jaar 200 miljard fr. vrijgemaakt zal worden voor het afgraven van de opgespoten landbouwgronden op de Antwerpse Linkerschelde-oever en het terug voor landbouw geschikt maken van de herwonnen poldergronden." Of dat "... het Duitse multinationale chemiekoncern Bayer tijdens zijn jaarlijkse aandeelhoudersvergadering te Keulen aan de inwoners van de Vlaamse gemeenschap zijn oprechte verontschuldiging aangeboden heeft voor het gedurende tientallen jaren met de voeten treden van exploitatie- en lozingsvergunningen. De firma heeft besloten onmiddellijk alle lozingen te stoppen en een onderzoek te starten om uit te maken op welke manier de aangebrachte milieuschade hersteld kan worden!"

Dit kan niet, nooit, zo wordt algemeen geredeneerd. En toch...

Ongeveer 75 jaar geleden werd de 'Hetch Hetchy vallei' in Noord-Californië onder water gezet. Het bleek noodzakelijk een kunstmatig meer aan te leggen om de drinkwater- en elektriciteitsvoorziening van San Francisco niet in het gedrang te brengen (grote delen van

Californië zijn woestijn).

Uit welingelichte bron valt nu echter te vernemen dat minister van binnenlandse zaken, Donald Hodel, een voorstel geformuleerd heeft om het kunstmatig meer te draineren en de vallei in zijn originele toestand te herstellen. In een memo filosofeerde hij over het "terugbetalen van een oude schuld door Amerika". In ieder geval een interessant project om te blijven volgen. Hoe men biotopen van 75 jaar terug denkt te kunnen herstellen ondanks de structuurwijzigingen die zich in de bodem hebben voorgedaan, of hoe misschien nieuwe biotopen zich zullen ontwikkelen is nog maar de vraag. Natuurlijk kan altijd op de natuur zelf gerekend worden die, zonder wrok te koesteren over wat er 75 jaar geleden gebeurde, het gebied wel terug zal inpalmen. Vraag is welke de impact van deze nieuwe menselijke activiteit zal zijn op heel de omgeving. Zal het leiden tot iets natuurlijks, massaal rekreatief of misschien nog erger? Natuurbeschermers in de Verenigde Staten staan wel een beetje twijfelachtig tegenover deze nieuwe zaak, men weet nog niet goed wat er van te denken.

Er gaan echter stemmen op dat de minister op deze manier een rookscherm wil optrekken rond een aantal andere activiteiten die wél milieubedreigend zullen zijn, zoals verdere olieboringen in Alaska in het 'Arctic National Wildlife Refuge'. Volgens andere bronnen zou het een poging zijn om van de regering in Washington 1 miljoen dollar extra los te krijgen voor de afwerking van de veel grotere, dichtbij gelegen Auburn-dam en dito meer. Een grote tegenstander van dit idee is de burgemeester van San Francisco, mevrouw Dianne Feinstein. Volgens haar zal de stad nog steeds van het reservoir afhankelijk blijven, ondanks de afwerking van Auburn-dam. Haar oordeel over het plan is dan ook vernietigend: "... het slechtste idee sinds de wapenverkoop aan Iran".

WD

OMER PLANT EEN BOOM

Na een eerste boomplantactie zet de **Stichting Omer Wattez** enkele nieuwe stappen om de bewoners van de Vlaamse Ardennen te helpen met het 'natuurlijker' maken van hun leefomgeving. Op 14 november organiseert de stichting een reuze plantdag.

Verder zijn er kleurrijke folders te verkrijgen en 'de Plantgids voor fruitbomen en streekeigen groen'. Gratis te verkrijgen mits telefoneren naar 055/31 80 91 of schrijven naar het **Milieucentrum, Kattestraat 23, 9700 Oudenaarde**.

FD

TERMINALE BESCHERMING

Red de Voorkampen vindt het uitstekend dat het Vlaams Instituut voor Natuurbehoud (VLIN) 2000 ha nabij de Blankaart te Woumen-Diksmuide laat opnemen als waterrijk gebied in de internationale konventie van Ramsar. Dat dit uitgespeeld wordt tegen de oogluikende vernieling van het Galgenschoor, een natuurgebied dat én als reservaat op het gewestplan staat én gerangschikt was én internationaal beschermd was door de Ramsar-konventie, door de bouw van een containerterminal wordt een "koehandel" genoemd. Enkel het privé belang van de Hessenatie was hierbij van belang. Maar er is meer. Ten noorden van het Galgenschoor ligt het Groot Buitenschoor, eveneens opgenomen in de lijst van de Ramsar-konventie. De bescherming van dit gebied zou nu bedreigd worden door een andere privé- firma, Seaport Terminals.

FD

HEFFING OP BESTRIJDINGS- MIDDELEN

Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen in de land- en tuinbouw leidt tot aanzienlijke indirecte kosten. Dit wordt aangetoond in het onderzoek dat de wetenschapswinkel van de Vrije Universiteit Amsterdam uitgevoerd heeft op verzoek van De Kleine Aarde, Stichting Na-

tuurverrijking en Stichting Mondiaal Alternatief.

Op het eerste zicht is het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen gericht op een verbetering van de produktie en de kwaliteit van de gewassen. Het is eveneens arbeidsbesparend.

Maar er vallen allerlei negatieve effecten op de bodem, de fauna, de flora, het gewas zelf en op de mens te constateren. De samenleving dient miljoenen uit te geven voor het verwijderen van chemisch afval uit de bodem of voor het schoonmaken van verontreinigd water.

Op basis van het principe 'de gebruiker betaalt' zijn bovengenoemde milieuoorganisaties van mening dat er een heffing moet komen op de chemische bestrijdingsmiddelen om deze indirecte maatschappelijke kosten te dekken. Zo'n heffing zou eveneens geld kunnen opleveren voor onderzoek naar produktiemethoden waarbij minder bestrijdingsmiddelen gebruikt worden en die minder milieubelastend zijn. Geïnteresseerden in de twee verschenen onderzoeksrapporten kunnen nadere informatie krijgen bij **Wetenschapswinkel Vrije Universiteit, Postbus 7161, 1007 MC Amsterdam, tel. 0031/20/540.6931 of De Kleine Aarde (J. Juffermans), Postbus 151, 5280 AD Boxtel, tel. 0031/4116604921**.

MvR

BELT LAAKT SLIB

Minister Deprez, bevoegd voor landinrichting, is van plan om de door Tessenderlo Chemie zwaar vervuilde rivier De Laak nog dit jaar uit te laten diepen. Deze ruimingswerken kaderen in het waterbeheersingsplan van de Grote Nete. **Beter Leefmilieu Tessenderlo (BELT)** verzet zich tegen deze werken omdat het verontreinigd slib afgevoerd zal worden naar vijf tijdelijke opslagplaatsen in Tessenderlo en Laakdal i.p.v. naar een klasse I-stort. Eén van deze opslagplaatsen ligt volgens het gewestplan in een natuurgebied; een andere in een landbouwzone. Het slib is in feite giftig afval aangezien het zware me-

talen als kadmium, kwik en arsenikum bevat.

De plannen van minister Deprez zijn niet konform met de wet. Zo worden de wet op giftig afval (22 juli 1974), het besluit van de Vlaamse Exekutieve (21 april 1984: voorwaarden die gelden voor stortplaatsen) alsook de EG-richtlijn van 15 juli 1975 (de vervuiler betaalt) niet gerespecteerd.

BELT stipt ook aan dat Tessenderlo Chemie pas op 15 september 1986 een lozingsvergunning verkreeg voor het lozen van anorganische afvalwaters in de Laak. Al de voorgaande jaren loosde het bedrijf deze stoffen illegaal.

Tot slot werd in het eindrapport (1984) van de werkgroep 'grondwaterverontreiniging in de streek van de Laak' ondermeer gesteld dat reinigingswerken in de Laak de doorlaatbaarheid van de bodem vergroot waardoor de kwaliteit van het grondwater bedreigd wordt. Ook om die reden zouden geen reinigingswerken mogen gebeuren.

MvR

DE 30%-KLUB

Op 2 september 1987 ondertekenden Oostenrijk, Bulgarije, Canada, Tsjechoslowakije, Denemarken, Finland, Frankrijk, West-Duitsland, Hongarije, Liechtenstein, Nederland, Noorwegen, Zweden en de Sovjetunie het 'protokol ter vermindering van de zwaveluitstoot met 30%'. Deze landen verbinden zich er toe hun zwaveluitstoot zo vlug mogelijk en uiterlijk tegen 1993 met 30% te verminderen. Verwacht wordt dat Oost-Duitsland, Italië, Luxemburg, Zwitserland, en ja, ook België zich hierbij aansluiten. Ondermeer Groot-Brittannië houdt zich verder compleet afzijdig, wat een spijtige zaak is gezien hun hoge zwaveluitstoot. Een handtekening is misschien een begin, maar eigenlijk zijn in de praktijk verdergaande reducties noodzakelijk wil de voornaamste oorzaak van de zure neerslag weggenomen worden.

MvR

GENADESTEEK

3 juni 1987: eerste spadesteek van de Liefkenshoektunnel in aanwezigheid van minister van openbare werken Louis Olivier, minister van middenstand Jacky Buchmann, burgemeester van Antwerpen Bob Cools en schepen Devroe. **Aktiegroep Polders-leefmilieu (APOL)** vreest dat deze spadesteek tevens de genadesteek zal betekenen voor de gemeenten Zandvliet en Berendrecht in navolging van Oosterweel, Oorderen, Wilmarsdonk en Lillo (zie foto's). Met de aanleg van de Liefkenshoektunnel wordt immers werk gemaakt van de beruchte Havenweg, waardoor Zandvliet en Berendrecht in een wurggreep tussen expressweg en industriegebied komen te liggen. APOL vraagt daarom nog eens dringend maar beleefd aan de betrokken ministers dat alsnog een MER-studie van alle mogelijkheden zou worden uitgevoerd.

TC ZOEKT STORT

Beter Leefmilieu Tessenderlo (BELT) verneemt van de woordvoerder van Tessenderlo Chemie (TC) dat deze zinnens is haar gesloten industrieel stort te heropenen. BELT heeft zich tegen deze plannen al verzet bij het gemeentebestuur en de openbare Afvalstoffenmaatschappij (OVAM). Volgens een advies van OVAM moet dit stort ofwel gesaneerd ofwel deskundig afgewerkt worden. Er is meer. In het kader van de speurtocht naar 'black points' in Vlaanderen

voert Betech N.V. momenteel een diepgaand hydro-geologisch onderzoek uit op dit stort. Dit gebeurt nadat het stort in 1986 door minister Lenssens gesloten werd. Het heropenen van dit stort strookt hier met de voornemens en de bedoeling van het 'afvalstoffenplan 1986-1990'.

Voor wat Tessenderlo Chemie aangaat dient ernstig onderzocht te worden of meer milieuvriendelijke grondstoffen en/of betere produktiesystemen mogelijk zijn.

AK

MEST AFDRIJVEN

Uit een schrijven van OVAM aan onze lid-organisatie Red de Voorkempen blijkt dat OVAM alleen iets kan ondernemen tegen de invoer van drijfmest uit Nederland, als het gaat om opslag van drijfmest. Het gebruik in land- en tuinbouw kan niet tegengehouden worden. Deze achterpoort wordt nu al gretig gebruikt door Nederlandse mestboeren die percelen of zelfs bedrijven in België kopen om hun mest kwijt te raken. OVAM voegt eraan toe dat de Vlaamse Exekutieve maatregelen kan nemen op basis van het dekreet inzake grondwaterbeheer.

DVM

MER: TWEE SNELHEDEN

In Nederland werd op 1 september jl. de Milieu-Effekt-Rapportering (MER)-regeling van kracht, waarbij een aantal industriële- en publieke activiteiten en bouwwerken MER-plichtig worden gesteld. Het ministerie van VROM heeft nu een inspraakbrochure gepubliceerd waarin in duidelijke en klare taal uitgelegd wordt hoe alles in zijn werk zal gaan, wat een MER zoal inhoudt en welke de inspraakmogelijkheden zijn voor de burgers. De brochure omvat zelfs een hoofdstukje 'Hoe kunt u actie ondernemen'. Wij, Vlamingen, zitten nog te wachten op een algemene MER-regeling. Wat in het dekreet over de milieuvergunning MER-plichtig zou worden, zijn een beperkt aantal industriële activiteiten. Een AROL-brochure over inspraak en aktiemogelijkheden... voor wanneer?

DVM

BAALHOEKKANAAL ONAAN-VAARDBAAR

De Zeeuwse Milieufederatie en de Stichting Natuur en Milieu zijn zeer verontwaardigd over het struktuurschema gepresenteerd door de Nederlandse mi-

nister Smit-Kroes. Daarin wordt het Baalhoekkanaal opgenomen. De milieuorganisaties hebben hiertegen grote bezwaren. Dit nieuwe kanaal voor zeescheppen tussen de Westerschelde en Antwerpen zal nl. het Verdrongen Land van Saeftinge doorsnijden of rakelings passeren. Dit natuurgebied bestaat uit uitgestrekte schorren en slikken, met een rijke vegetatie en een uitbundig vogelleven. Bovendien zal er 700 ha landbouwgrond moeten verdwijnen alsook 4 dorpen.

De milieuorganisaties hebben de minister dringend verzocht het Baalhoekkanaal te schrappen in het stuktuurschema Vaarwegen. Nadere inlichtingen: **drs Marijke Brunt** tel. 0031/30/331328.

AK

LEREN SIMULEREN

Ten behoeve van een cursus voor plaatselijke milieugroepen werd een simulatiespel ontwikkeld door het ondersteuningsinstituut Noord-Holland in samenwerking met Milieufederatie Noord Holland en Werkcentrum Opbouwwerk Zuid Holland Het simulatiespel 'Assundonk' biedt een situatie aan waarin deelnemers vanuit verschillende posities gaan werken aan het maken en het beïnvloeden van het milieubeleid.

Het bestaat uit een situatieschets, vol berichtgevingen, enige vergadertechnische aanwijzingen en op de situatie betrekking hebbende hinderwetvergunningen.

Materiaal verkrijgbaar bij overschrijving van 5 gulden op giro-nummer 3.953.772 ten name van Opbouworgaan N-Holland. Telefoon 0031/23/319130 (Kees Zwakman) en bij het Werkcentrum Opbouwwerk Z-H tel. 0031/78/141443 (Moniek Mol)

AK

HEF HET GLAS: 8 JAAR BRUGSE MILIEUDIENST

De werking van de Brugse mi-

lieudienst startte in december 1979. Het takenpakket bleek drievoudig. Ten eerste de behandeling van leefmilieuproblemen (lawaai, lucht, water en afval). Ten tweede opdrachten i.v.m. de bescherming van de volksgezondheid (kontrole van voedingswinkels, tuberkulosebestrijding, bestrijding van ongedierte). Ten derde een aantal wettelijk opgelegde taken voor de veiligheid van het stadspersoneel (b.v. toezicht bij gevaarlijke werksituaties). Tegelijk met het werkterrein is de personeelsbezetting flink gegroeid.

In juli jl. telde de dienst 18 personeelsleden. Naast de stads-ekoloog zijn er 2 laboranten, een veiligheidschef met een bediende, een toezichter van de Reien, een geneesheer en een verpleegster, een verantwoordelijke voor de kroonkurkenaktie en tenslotte 9 administratieve krachten.

AK

LEEFBARE SCHOOLOMGEVING

Jaarlijks vallen er in België 13.042 doden en zwaargewonden tussen 0 en 17 jaar. Dat hoge cijfer is o.a. te wijten aan het niet respecteren van de verkeersreglementen (17% van de aanrijdingen bij voetgangers gebeuren op een zebepad!), maar ook de aard van de wegenstructuur die uitgaat van koning auto en waarbij de 'zwakke' weggebruiker in de kou blijft staan, is de oorzaak. Het is dan ook belangrijk de ruimtelijke ordening in de buurt van de bebouwde kom te herzien in het voordeel van deze zwakke weggebruikers. Om die reden steunt de Koning Boudewijnstichting in samenwerking met Langzaam Verkeer 38 bewonersinitiatieven die plaatselijk werk leveren rond verkeersveiligheid en verkeersleefbaarheid. De verschillende groepen krijgen financiële en inhoudelijke ondersteuning en worden met elkaar in contact gebracht. Bij het begin van het nieuwe schooljaar gaat de aandacht daarbij vooral naar de schoolomgeving.

GSe

MINISTERIELE LOGIKA: NEE-NEE-JA

Wat voorheen nee was, is nu ja geworden. Tijdens de politiek stille zomermaanden boog minister Dewael enkele weigeringen tot aanleg van golfterreinen in beschermde gebieden om in toelatingen. Begrijp wie kan.

Na Bossenstein (Ranst), Cleydal (Aartselaar), Floordambos (Melsbroek-Steenokkerzeel) ondertekende Dewael op 20 augustus het ministerieel besluit dat toelaat werken uit te voeren in een gerangschikt landschap te Tielt-Winge met de bedoeling een golfterrein aan te leggen. Aanvrager, kasteelheer Roberti de Winghe, wil op die manier de vergane familieglorie een nieuwe financiële glans geven. Dat dit ten koste van natuur en bosgebied gaat, dat hierdoor een bestemmingswijziging wordt doorgevoerd en dus eigenlijk een gewestplanswijziging noodzakelijk is, wordt gemakshalve over het hoofd gezien. Ondertussen moeten de argumenten zoals "het aantrekkelijk maken van het investeringsklimaat in Vlaanderen" en de "demokratizering van de golfsport" sterk gerelativeerd worden.

Ondertussen is het duidelijk dat de aanleg van golfterreinen in natuurgebieden, waardevolle bossen of landbouwgronden het milieu niet ten goede komen (zie ook Frontlijn blz. 14). Dat is wel het geval wanneer golfterreinen in zgn. 'minderwaardige' gebieden zoals b.v. een gesloten stortplaats worden aangelegd. De simpele konklusie uit deze wetenswaardigheden (golfterreinen in 'minderwaardige' gebieden zodat het milieu in zijn algemeenheid erop vooruit gaat) is blijkbaar niet voor iedereen vanzelfsprekend.

GSe

publicaties

Beschermde reservaten? Een milieugeografische benadering; A.R. Wolters & A. Piersma; Geografisch Instituut, Postbus 800, NL-9700 AV Groningen, tel. 00/31/50/63 38 92; 1987; 183 blz.; 30 gulden.

Studie waarin de problemen met betrekking tot het extern beheer van reservaten (relaties met de omgeving) in agrarische gebieden behandeld worden.

Beoordeling voor hinder in de woonomgeving door cumulatieve van omgevingsgeluid; H.E. Miedema; Staatsuitgeverij, Postbus 20014, NL-2500 EA 's-Gravenhage, tel. 00/31/70/78 99 1; 1987; 35 blz.; 9 gulden, postgiro 751 onder vermelding van ISBN 90-346-1195-7.

Ziekten en plagen in de biologische groenteteelt; Joke Bloksma; Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek, Postbus 20401, 2500 EK Den Haag, tel. 00/31/70/79 36 54; 1987; 242 blz.; 25 gulden. Studie naar de toepasbaarheid van ekologisch verantwoorde gewasbeschermingsmaatregelen in de groenteteelt. Het biedt een overzicht van de mogelijkheden om gewassen op milieuvriendelijke wijze te beschermen tegen ziekten en plagen.

Gezondheidsrisiko's bij bodemverontreiniging; Eco Matser & Ferdi Hendriks; Chemiewinkel, Amsterdam & Nederland Gifvrij, Utrecht; verkrijgbaar bij: Milieuwinkel, Henri Polaklaan 42, NL-1018 CT Amsterdam, tel. 00/31/20/24 49 89; 1987; 100 blz.; 12,5 gulden, giro 3150252.

Handleiding om zelf tot een beoordeling van het gezondheidsrisiko te komen in geval van bodemverontreiniging; het model, dat uit 11 stappen bestaat, is toegepast op een praktijkvoorbeeld.

 Grondreinigingstechnieken: een kritische beschouwing vanuit milieu-optiek; A. van Pelt; Nederland Gifvrij, Donkerstraat 17, NL-3511 KB

Utrecht, tel. 00/31/30/33 13 28; 1987; 107 blz.; 15 gulden; postgiro 2203839.

Geeft een overzicht van de mogelijkheden en tekortkomingen van de verschillende grondreinigingstechnieken; met telkens gegevens over de milieuhygiënische aspecten: reinigingsgraad, emissies, afvalstromen en overlast.

Ruimte voor handel en wandel; Ruimte voor ambacht; Stadsvernieuwing en middenstand; Wim Kennis; Economisch en Sociaal Instituut voor de Middenstand, Congresstraat 33, 1000 Brussel, tel. 02/219 34 34; resp. 1981; 1982 en 1986; resp. 55 blz.; 91 blz., 56 blz.; resp. 125 fr., 185 fr., 185 fr.

Drie brochures die horen bij de gelijknamige BRT-radio- en TV-programma's van de Dienst Volkswaarnemvorming. Het eerste behandelt het belang van een goede ruimtelijke ordening voor de middenstand, het tweede datzelfde belang voor ambachtelijke bedrijven, en het derde de relaties tussen stadsvernieuwing en middenstand.

Zoogdieren en andere landdieren van West- en Midden-Europa; Reader's Digest, Grote Markt 12a/1, 1000 Brussel, tel. 02/423 25 11; 1986; 304 blz., ill.; gebonden; 745 fr., boekhandel.

Veldgids van alle in West- en Midden-Europa voorkomende zoogdieren, reptielen, amfibieën, regenwormen en slakken. Van elke soort worden in de beschrijving de determinatiekenmerken vermeld, het gedrag van het dier en de biotoop en het geografisch gebied waarin het voorkomt; met talrijke kleurtekeningen.

The health experience of workers in the petroleum manufacturing and distribution industry; Concawe, Koningin Julianaplein 30-9, NL-2595 AA Den Haag, tel. 00/31/70/47 54 94; 1987; 45 blz.; gratis.

De in deze rubriek opgenomen publikaties zijn, tenzij vermeld, **niet** verkrijgbaar bij de Bond Beter Leefmilieu. Ze kunnen wel geraadpleegd worden in onze milieubibliotheek (Luxemburgstraat 20, 1040 Brussel, tel. 02/514 06 38), geopend tijdens de kantooruren. Gelieve dus te bestellen via de betreffende uitgeverij of de boekhandel: adres, telefoonnummer, prijs en eventueel rekeningnummer worden telkens aangeduid. Steeds de titel van het gewenste boek vermelden, indien men via een rekeningnummer bestelt!

De goedkoopste manier om een boek in het buitenland te bestellen is per internationale postwissel. Formulieren hiervoor zijn in de postkantoren verkrijgbaar. Enkel de boeken met het recyclage- embleempje werden gedrukt op kringlooppapier.

Het melkveebedrijf; A. van Paassen & W. van der Weyden; Centrum Landbouw en Milieu, Oudegracht 197, NL-3511 NG Utrecht, tel. 00/31/30/32 24 81; 1987; 56 blz., ill.; 7,5 gulden.

Brochure, speciaal voor natuur- en milieubeschermers geschreven, waarin een duidelijk beeld wordt gegeven van de praktijk van de melkveehouderij in al haar facetten.

Beschermde cultuurpatrimonium in de provincie Antwerpen: arrondissement Turnhout; Willem Aerts; Den Gulden Engel, Herentalsebaan 455B, 2220 Wommelgem, tel. 03/353 12 07; 1987; 227 blz., ill.; 585 fr., boekhandel.

Biedt een volledig, geïllustreerd overzicht van de monumenten, de kunstvoorwerpen, de stads- en dorpsgezichten en de natuurlandschappen die in de 27 gemeenten van het arrondissement Turnhout wettelijk beschermd zijn; met telkens een zwart/wit foto.

Ruilverkaveling van landeigendommen; Marc Heyerick; Kluwer Rechtswetenschappen, Santvoortbeeklaan 21-23, 2100 Deurne, tel. 03/325 68 80; 1987; 268 blz.; 2150 fr., boekhandel.

Bevat een analyse en uitgebreide bespreking van de wettelijke en reglementaire bepalingen inzake ruilverkaveling van landeigendommen en de toepassingsmodaliteiten ervan, zowel in Vlaanderen als in Wallonië.

Bomen, bos en hout; Herbert Edlin e.a.; Kluwer, Santvoortbeeklaan 21-23, 2100 Deurne, tel. 03/324 78 90; 1986; 256 blz., ill; gebonden; 795 fr., boekhandel.

Herkenningsgids voor meer dan 250 bomen. Een informatiebron voor wie meer wil weten over bossen, houtprodukten, moderne technologie, de op elkaar afgestemde levensvormen in het bos, enz. Met talrijke kleurenfoto's.

Ruimte voor de vogels; Wereld Natuur Fonds, Postbus 7, NL-3700 AA Zeist, tel. 00/31/3404/221 64; 1987; 384 blz., ill.; gebonden; 60 gulden.

Boek over vogelbescherming in heel de wereld, opgesplitst per biotoop: oceanen, poolstreken, oceanische eilanden, kust en estuari, waterrijke gebieden, gebergten, stadsmilieus, enz., met telkens de bespreking van een aantal bedreigde soorten. Met luxueuze kleurenfoto's.

 Is kernenergie veilig?; L.D. Olthof; Stichting Natuur en Milieu, Donkerstraat 17, NL-3511 KB Utrecht, tel. 00/31/30/33 13 28; 1987; 109 blz.; 17,5 gulden, postgiro 25370778.

Verslag van een op 23 april 1987 te Utrecht gehouden kongres over kernenergie. Het bevat bijdragen uit Nederland, West-Duitsland en de Verenigde Staten.

Eenheid en verscheidenheid in natuur- en milieudoelstellingen; Rijksuniversiteit Utrecht, Vakgroep Maatschappelijke Biologie, Oudegracht 320, NL-3511 PL Utrecht, tel. 00/31/30/39 23 94; 1987; 142 blz.; 10 gulden.

Verslag van een op 17 oktober 1986 te Utrecht gehouden symposium over de grote verscheidenheid in opvattingen die er bestaat over doelstellingen en strategie voor het behoud van natuur en milieu.

Effekten van enkele biologische meststoffen; Godé van Engelen & René Spooren; Biologiewinkel, Oudegracht 320, NL-3511 PL Utrecht, tel. 0031/30/39 23 73; 1987; 51 blz.; 6 gulden, giro 2054419.

Literatuurstudie waarin een vergelijking wordt gemaakt tussen natuurfosfaat en thomasslakkenmeel, koraalalgenkalk en koolzure magnesiakalk, vinasse en patentkali. Onderzocht zijn: effekten op plant en bodem en de invloed op het milieu.

Vergelijking van enkele biologische meststoffen; Biologiewinkel, Oudegracht 320, NL-3511 PL Utrecht, tel. 00/31/30/39 23 73; 1987; 12 blz.; 2 gulden, giro 2054419.

Zeer bondige samenvatting van het rapport 'Effekten van enkele biologische meststoffen' (zie hoger).

Golf en ruimtelijke ordening; Anja de Vree & Ton Vermeulen; Biologiewinkel, Oudegracht 320, NL-3511 PL Utrecht, tel. 00/31/30/39 23 73; 1987; 45 blz.; 5,5 gulden, giro 2054419.

Geeft de resultaten weer van een onderzoek naar het beleid ten aanzien van het aanleggen van golfterreinen in Nederland en de hiervoor te volgen procedures met betrekking tot de ruimtelijke ordening.

Als het bos verdwijnt...; Stichting Werkgroep Behoud Tropisch Regenwoud, Damrak 28-30, NL-1012 LJ Amsterdam, tel. 00/31/20/25 87 48; 1986; 95 blz.; 19,5 gulden, postgiro 4339983.

Verslag van een op 23 mei 1986 te Utrecht gehouden symposium over ontbossing van het tropische regenwoud. Daarbij komen beleids-, economische-, onderzoeks- en voorlichtingsaspecten aan bod.

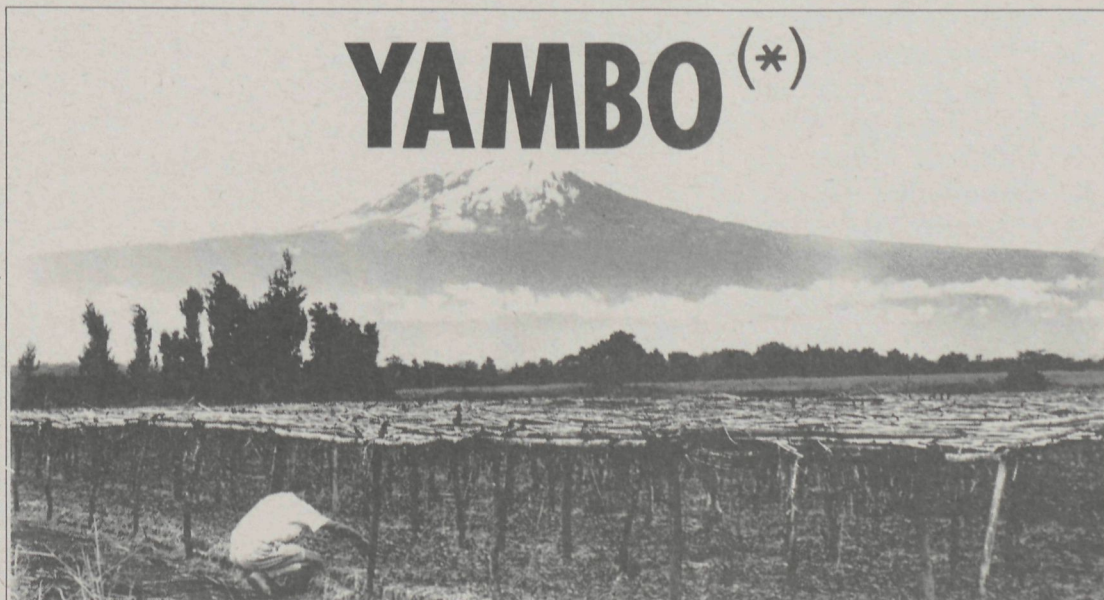
 Technische aspecten van het Besluit luchtkwaliteit stikstofdioxide; Staatsuitgeverij, Postbus 20014, NL-2500 EA 's-Gravenhage, tel. 00/31/70/78 99 11; 1987; 104 blz.; 19 gulden, postgiro 751 onder vermelding van ISBN 90-345-1303-8.

Toelichting van een aantal aspecten van het (Nederlandse Besluit luchtkwaliteit stikstofdioxide: controle van de luchtkwaliteit, maatregelen ter handhaving van de grenswaarden en rapportage over de uitvoering van het besluit.

Dirk Serneels

ADVERTENTIE

Foto: VIDO (Vasele Documentatie) Koninklijk Instituut voor de Tropen - Amsterdam

(*) 'Yambo' betekent zoveel als 'goeie dag' in het Kiswahili. Het is ook de naam van de nieuwe koffie van de Oxfam-Wereldwinkels.

Yambo is een mengeling van de beste koffies uit Angola, Nicaragua en Tanzania. Drie landen die in de eerste plaats werken aan de basisnoden van de hele bevolking. Door deze koffie te kiezen, geef je dit beleid betere kansen.

Bovendien krijgt de boer een eerlijke prijs voor z'n werk. En dat maakt Oxfam-Wereldwinkels precies zo anders.

Eerlijke banden met derde wereldlanden

091/23.01.61

puzzelen

BOEKENPAKKET TE WINNEN

Met behulp van de hieronder gegeven lettergrepen kunnen 18 woorden gevormd worden; naast de omschrijving is ook het aantal letters gegeven. Bij een juiste oplossing vormen de letters van de eerste en de vijfde vertikale rij de naam van een organisatie die in deze Milieurama aan bod komt, gevolgd door de afkorting ervan. De oplossingen dienen ons voor 1 november te bereiken op volgend adres: **Milieurama Puzzelen, Luxemburgstraat 20, 1040 Brussel.** U moet ons enkel de naam van de

organisatie en haar afkorting laten weten. De winnaar en de juiste oplossing worden bekend gemaakt in de Milieurama van december.

Lettergrepen: AD/AU/BE/BERM/BOM/BOOM/BORST/BRAN/BUS/DE/DEL/DI/DING/DRIJF/E/EL/FI/GAS/GEL/GER/HEER/I/JE/KAK/KEER/KRUID/LE/MAN/MU/NA/NA/NE/NEN/NERTS/NEU/ON/RAF/REN/RI/ROOD/RIJ/SO/STOP/TA/TA/TE/TEL/TIE/TIEF/TO/TO/TRO/TUS/UM/VER/VER/VER/XI/ZE

1. Wegbermenzorg	
2. Herbicide	
3. Zeer bedenkelijk kledingstuk	
4. Bron van CFK's (freon)	
5. Luchtvervuilings- en lawaaibron	
6. Openbaar vervoermiddel	
7. Gaszuiveringsmethode	
8. Radioactief element	
9. Petrochemische fabriek	
10. Stekelige sierplant	
11. Energie sparen	
12. Nukleair wapen	
13. Gekombineerd reizen	
14. Lijsterachtig vogeltje	
15. Toevoegingsmiddel	
16. Genetische wijziging	
17. Inheemse boom	
18. Open riool te Lier	

Oplossing van het juli/augustus-nummer: 1. Auto-file; 2. Uitroeien; 3. Tsjernobyl; 4. Opium; 5. Radium; 6. Afvalgips; 7. Linde; 8. Lekkerkerk; 9. Ijsbeer; 10. Steenkool; 11. Maaswater; 12. Oehoe; 13. Toendra; 14. Olieschok; 15. Raket; 16. Camargue; 17. Rijnwijn; 18. Ongedierte; 19. Salpeterzuur; 20. Spaanplaat. De drie pseudo-sporten: autorally's,

motorcross en formule-één-wedstrijden.

Uit de juiste oplossingen werd **Romain Vanzeir** uit Beringen als winnaar geloot. Hij zal eerstdaags een boekenpakket ontvangen.

Dirk Serneels

AARDGAS

Milieuvriendelijk

kalender

Van 4 tot 11 oktober loopt de **9de Week van het Bos** onder het motto "gezonde bossen voor een gezond milieu/een gezond milieu voor gezonde bossen". Inlichtingen bij het Vlaamse Bosbouwvereniging, Geraardsbergsesteenweg 267, 9231 Gontrode, tel. 091/52 21 13.

Van 6 tot 11 oktober ontdekt het Belgisch Verbond voor de bescherming van de vogels "**het bos en de vogels**" in Nassogne, inl. Vogelhuis, Veeweydestraat 43 te 1070 Brussel, tel. 02/521 28 50.

Op 7 oktober spreekt Marc Pallemarts, voorzitter van Greenpeace-België, over "**neoliberalisme, deregulering en milieubeleid**" op de openingszitting van het akademiejaar '87-'88 van de VUB, Pleinlaan 2, 1050 Brussel (19uur).

Op 10 oktober vanaf 9u30 is er een studiedag geprogrammeerd voor lokale en plaatselijke verantwoordelijken over "**De Zwinstreek, grensoverschrijdende verantwoordelijkheid**" in Aardenburg, inl. VHS van Eeghenhuis, Heerendreef 67, 4527 AZ Aardenburg, tel. 0031/1177-1259.

Van 10 tot 12 oktober wordt in Mörfelden (bij Frankfurt) een **internationaal symposium gehouden over vliegtuiglawaai**, inl. Bundesvereniging gegen Fluglärm, Westendstrasse 26, 6082 Mörfelden/Walldorf 1.

De Uitstraling Permanente Vorming VUB (Pleinlaan 2, 1050 Brussel, tel. 02/641 27 47) organiseert volgende voordrachten,

*op 14 oktober "**Milieu en energie**" met Guido Steenkiste, voorzitter van Bond Beter Leefmilieu;

*op 21 oktober "**Luchtverontreiniging en gezondheid**" met prof. dr. L.Hens (VUB/ondervoorzitter Bond Beter Leefmilieu);

*op 28 oktober "**De groene beweging**" met K. Deschouwer (assistent VUB), telkens op woensdagnamiddag van 14u30 tot 17u., VUB, HILOK, gebouw L, auditorium 3 (2de verdieping) (70 fr. per sessie, 300 fr. voor de 5).

Op 15, 16 en 17 oktober loopt het **driedaagse symposium "Milieuchem 87"** in Gent (RUG) over controle en in situ-meettechnieken, Milieu en chemie: een industriële aanpak, voordrachten over de symbiose chemie en milieu in Europa anno 1992, inl. VCV, Krijgslaan 281 S12, 9000 Gent; tel. 091/22 57 15 toestel 2828.

Op 17 oktober nodigt Agalev uit op het **feestkongres "Flanders Ecology"** in het cultureel centrum Vooruit, Sint Pietersnieuwstraat te Gent met debatten, optredens en fuif. Inl. Agalev, Tweekerkenstraat 78, 1040 Brussel, tel. 02/230 66 66.

Op 25 oktober betoogt iedereen voor **Geen raketten, Ontwapenen nu in Brussel**.

Vanaf 20 oktober organiseert de vzw Natuurreservaten een **kursus natuurbeheer** (tien lessen), inl. BNVR, Vautierstraat 29, 1040 Brussel, 02/648 37 46.

ILLUSTRATIES:

Voorpagina en blz. 9: Joris Van Reusel; blz. 4-5-6 Luc Desmedt (BTTB); blz. 10: Kosmos 1962/7; blz. 12: Luk Verhaegen; blz. 16-18: Patrick Meulenijzer; blz. 19: Hans Ostbom; blz. 24: Alfons De Graeve; blz. 25: archief Milieurama; blz. 29: Wim Van Nueten.

MILIEURAMA IS HET
MAANDBLAD VAN DE
BOND BETER LEEFMILIEU

REDAKTIE EN ADMINISTRATIE:

Luxemburgstraat 20
1040 Brussel
tel. 02/514.06.38.

JAARABONNEMENT:

400 fr. te storten op rek.nr.
001-1475409-18 van de Bond
Beter Leefmilieu v.z.w.
Steunabonnement: 1000 fr.
Buitenland: 550 fr.
Los nummer: 50 fr.

HOOFDREDAKTEUR:

Dirk Van Melkebeke

REDAKTIESEKRETARIS & EINDREDAKTEUR:

Geert Selleslach

MEDEWERKERS:

Frank Debois
Koen Goemans
Lieve Grauls
Ann Kenis
Bea Lootens
Dirk Serneels
Monica van Reijen

LAY-OUT:

Monica van Reijen

TIKWERK:

Bea Lootens

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER:

Dirk Van Melkebeke

COPYRIGHT:

Overname van artikels wordt
aanbevolen, mits schriftelijke
toelating en bronvermelding.

UITERAARD IS OOK DEZE
MILIEURAMA OP KRING-
LOOPPAPIER GEDRUKT

NIEUW ADRES !

Bond Beter Leefmilieu,
Luxemburgstraat 20, 1040
Brussel, tel. 02/514 05 00
02/514 06 38